

Ziekteverzuim 1981-1985

enkele cijfers uit
het informatiesysteem van
de Stichting CCOZ

Nederlands Instituut voor
Arbeidsomstandigheden NIA
bibliotheek-documentatie-informatie
De Boelelaan 32, Amsterdam-Buitenveldert

ISBN-nr.
plaats Stat. 6, '81-'85
datum mei 1990

B.J. Vrijhof en
S. Andriessen

oktober 1986

Nederlands Instituut voor
Arbeidsomstandigheden NIA
bibliotheek-documentatie-informatie
De Boelelaan 32, Amsterdam-Buitenveldert

stamb.nr. ~~00-850~~
plaats ~~20-310~~ 201-05 Ser. 11,
datum 3 NOV. 1988

CIP-gegevens

Ziekteverzuim 1981-1985 / B.J. Vrijhof, S. Andriessen, – Ill., graf., tab

ISBN 90-6747-052-X

SISO 367.1 UDC 331.101"3746" (083.4)

Trefw.: ziekteverzuim; statistieken

Copyright © 1986 B.J. Vrijhof, S. Andriessen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever, de Stichting CCOZ, die daartoe door de auteur-rechthebbende met uitsluiting van ieder ander is gemachtigd.

Inhoud

Voorwoord		7
1	Inleiding	8
1.1	Twee invalshoeken	8
1.2	Interpretatiemogelijkheden	9
1.3	De indices	10
1.4	De toelichting bij de tabellen	10
1.5	De indeling	11
2	Het ziekteverzuim in 1985	13
2.1	Bedrijfstak	15
2.2	Leeftijd	16
2.3	Geslacht	17
2.4	Burgerlijke staat	18
2.5	Nationaliteit	19
2.6	Personeelscategorie	19
2.7	Soort dienst	20
2.8	Leidinggevend niveau en bedrijfssector	22
2.9	Opleiding algemeen onderwijs	23
2.10	Opleiding vakonderwijs	24
2.11	Aantal werkuren per week	25
2.12	Aantal werkdagen per week	25
2.13	Aantal jaren in dienst	26
2.14	Uitdienstreden	27
3	Het ziekteverzuim van 1981 t/m 1985	29
3.1	Inleiding	31
3.2	De steekproef	32
	Tabel 3.1 Het verzuim van het totale personeel in 1981 t/m 1985 naar bedrijfstak	33
3.3	De verzuimontwikkeling versus de personeelsontwikkeling	34
	Tabel 3.2 Het verzuim van de blijvers in 1981 t/m 1985 naar bedrijfstak	35

3.4	Het verzuim van de blijvers	36
3.4.1	Interpretatiemogelijkheden	36
3.4.2	De geschatte indices	37
3.4.3	De trendmatige ontwikkeling bij de gemiddelde werknemer	37
Tabel 3.3	Leeftijd	39
Tabel 3.4	Geslacht	40
Tabel 3.5	Burgerlijke staat	41
Tabel 3.6	Personeelscategorie	42
Tabel 3.7	Soort dienst	43
Tabel 3.8	Leidinggevend niveau	44
Tabel 3.9	Wekelijkse arbeidsduur	45
Figuur 3.1	Seizoenspatronen naar personeelscategorie: meldingsfrequentie	46
Figuur 3.2	Seizoenspatronen naar personeelscategorie: verzuimpercentage	47
Figuur 3.3	Seizoenspatronen naar leeftijd: meldingsfrequentie	48
Figuur 3.4	Seizoenspatronen naar leeftijd: verzuimpercentage	49
3.5	De invloed van het personeelsverloop	50
Tabel 3.10	Verzuim nieuwkomers in 1981 t/m 1985 naar leeftijd	51
Tabel 3.11	Verzuim vertrekkers in 1981 t/m 1985 naar leeftijd	52
Tabel 3.12	Verzuim vertrekkers in 1981 t/m 1985 naar uitdienstreden	53
3.6	De ontwikkeling van het verzuim bij de bedrijven	54
Tabel 3.13	Leeftijdsopbouw en het verzuim van het totale personeel	55
	Gebruikte variabelen en afkortingen in de tabellen en de figuren	56
	Bijlagen	59

Voorwoord

De voor u liggende publikatie vormt de vijfde van een reeks met verzuimgegevens uit het informatiesysteem beheerd door de Stichting CCOZ. Met deze reeks wordt beoogd de verzamelde gegevens toegankelijker te maken voor een breder publiek, waarbij in eerste instantie gedacht wordt aan lezers waarvoor deze informatie vanuit een wetenschappelijke of beleidsmatige betrokkenheid een bijzondere betekenis kan bezitten. In dit verband zien we op- en aanmerkingen over de vorm en inhoud van deze publikatie met belangstelling tegemoet.

Behalve enkele tekstuele wijzingen is de opzet van deze publikatie gelijk aan de vorige uitgave. Op het punt van de gerapporteerde gegevens zijn echter wel belangrijke verschillen aan te wijzen. In 1985 is het aantal deelnemers aan het ziekteverzuiminformatiesysteem (ZVIS) sterk toegenomen, waarbij met name instellingen op het terrein van de medische en maatschappelijke dienstverlening ruim vertegenwoordigd zijn. Onder andere om de vergelijkbaarheid met de vorige uitgave te bevorderen, is daarom in een aantal tabellen een extra specificatie van het verzuim in 1985 naar bedrijfsactiviteit aangebracht.

Om praktische redenen vormen de gepresenteerde gegevens slechts een beperkte selectie van de gegevens die in het ZVIS verzameld zijn. Onder bepaalde voorwaarden kunnen echter meer, of meer gedetailleerde, gegevens ter beschikking worden gesteld.

augustus 1986

B.J. Vrijhof

S. Andriessen

1 Inleiding

1.1 Twee invalshoeken

De voor u liggende publikatie bevat een grote hoeveelheid gegevens die voor de interpretatie van en het beleid met betrekking tot het ziekteverzuim van belang kunnen zijn. Hoofdstuk 2 geeft informatie over de vraag of, en zo ja welke, verschillen in ziekteverzuim tussen groepen werknemers kunnen worden verwacht. Hoofdstuk 3 heeft betrekking op de vraag of, en zo ja bij welke werknemers, sprake is van een trendmatige ontwikkeling van het verzuim.

Hoofdstuk 2 is vooral interessant voor lezers die beleidsmatig betrokken zijn bij het ziekteverzuim in een arbeidsorganisatie. In de eerste plaats bevat het hoofdstuk gedetailleerd vergelijkingsmateriaal: van werknemers onderscheiden naar kenmerken die bij de meeste arbeidsorganisaties bekend zijn, wordt het verzuim naar aard en omvang gespecificeerd. Met behulp van dit materiaal kan daardoor nauwkeurig worden nagegaan waar en hoe het verzuim in de eigen organisatie zich onderscheidt. Ten tweede bieden de gegevens aanknopingspunten voor het identificeren van risicogroepen. De cijfers laten zien welke kenmerken een gunstige en welke een ongunstige invloed hebben op het ziekteverzuim. Zij zijn, met andere woorden, suggestief voor de mogelijkheid en de richting van het beleid.

Hoofdstuk 3 kan vooral voor wetenschappelijk ingestelde lezers van betekenis zijn. Het hoofdstuk geeft een bijzondere beschrijving van de trendmatige ontwikkeling van het ziekteverzuim die zich sinds 1981 bij een aantal bedrijven heeft voorgedaan. Deze beschrijving is om drie redenen bijzonder. In de eerste plaats heeft de beschreven ontwikkeling betrekking op een constante groep van bedrijven. In tegenstelling tot de landelijke ontwikkeling wordt deze dus niet beïnvloed door verschuivingen die zich in de loop der jaren in het bestand van arbeidsorganisaties hebben voorgedaan. Ten tweede is een onderscheid aangebracht tussen personeel dat tussen 1981 en 1985 ononderbroken in dienst is geweest (de "blijvers") en het personeel dat tussentijds in dienst is gekomen of uit dienst is gegaan. Deze splitsing maakt het mogelijk om na te gaan, in

hoeverre de ontwikkeling van het verzuim bij de bedrijven (ook) toe te schrijven is aan het personeelsverloop in de beschreven periode. Tenslotte bevat het hoofdstuk gegevens over de trendmatige ontwikkeling van het verzuim bij verschillende groepen werknemers. Deze nadere specificatie illustreert o.a., dat niet bij alle werknemers dezelfde ontwikkeling heeft plaatsgevonden.

Kortom, in hoofdstuk 3 is vooral die informatie opgenomen die voor een verklaring van de ontwikkeling van het ziekteverzuim in de laatste jaren van belang kan zijn.

1.2 Interpretatiemogelijkheden

Met enige nadruk willen we erop wijzen dat het trekken van algemeen geldige conclusies op basis van de gepresenteerde gegevens slechts met de nodige voorzichtigheid kan plaatsvinden. Zowel in hoofdstuk 2 (zie par. 2.1) als in hoofdstuk 3 (zie par. 3.1) wordt gerapporteerd over het verzuim gemeten bij een beperkt aantal bedrijven. Bovendien zijn de arbeidsorganisaties van hoofdstuk 2, en zeker die van hoofdstuk 3, niet representatief voor alle arbeidsorganisaties in Nederland. Met andere woorden, de gerapporteerde verzuimcijfers kunnen verschillen van de cijfers berekend op basis van het gehele Nederlandse bedrijfsleven. Voor de bedrijfssectoren waarvan de beschreven bedrijven een steekproef vormen, geven zij echter een goede benadering.

Met name geldt dit voor de relaties die in de tabellen zichtbaar zijn. Relaties, zoals tussen de duur en de frequentie van het verzuim, de leeftijd en het verzuim, en de personeelscategorie en het verzuim, worden ook bij gegevens uit andere bron aangetroffen, terwijl ten aanzien van de overige relaties op grond van onderzoek kan worden opgemerkt dat zij waarschijnlijk een algemene tendens weerspiegelen.

Resumerend kan daarom over de betekenis van de opgenomen gegevens worden gezegd dat zij

- niet noodzakelijk exact gelijk zijn aan de landelijke verzuimcijfers, maar wel
- gedetailleerde informatie verschaffen over relaties die ook elders in het verzuim geconstateerd werden en, niet in de laatste plaats,
- informatie verschaffen met betrekking tot verzuimrelevante factoren waarover nauwelijks andere gegevens voorhanden zijn.

1.3 De indices

Behalve verzuimcijfers zijn in de tabellen ook indices opgenomen. Zij zijn bedoeld als steun bij de interpretatie van de relaties in de tabel. In hoofdstuk 2 richten de indices de aandacht op de relatie tussen een kenmerk en het ziekteverzuim. De indices geven de verhouding weer tussen respectievelijk de meldingsfrequentie en het verzuimpercentage van werknemers met een bepaald kenmerk en de totale groep werknemers in de steekproef. Als deze werknemers bijvoorbeeld een hogere dan gemiddelde meldingsfrequentie vertonen, zal de bijbehorende index groter dan 100 zijn.

In hoofdstuk 3 richten de indices de aandacht op de ontwikkeling van het verzuim. Door middel van de indices worden de meldingsfrequentie en het verzuimpercentage van een bepaalde groep werknemers vergeleken met de waarden van deze grootheden van dezelfde groep in 1981. Als het verzuimpercentage van zo'n groep bijvoorbeeld in 1982 is gedaald, zal de bijbehorende index in dat jaar kleiner dan 100 zijn.

Om redenen van betrouwbaarheid zijn geen indices berekend voor personeelssterktes kleiner dan 100. Om dezelfde reden worden geen verzuimcijfers gegeven bij groepen waarvan de personeelssterkte kleiner dan 10 is. Voor de gemiddelde duur, tenslotte, zijn bewust geen indices berekend. De interpreteerbaarheid van deze maat is daarvoor te mager, daar zij, zeker bij groepen met een kleine personeelssterkte, sterk bepaald wordt door een relatief klein aantal (langdurige) verzuimgevallen.

1.4 De toelichting bij de tabellen

Zowel in hoofdstuk 2 als in hoofdstuk 3 is een toelichting op de gepresenteerde gegevens opgenomen. Deze toelichting kan, evenals de bovengenoemde indices, beschouwd worden als een steun, en mogelijk een leidraad, bij de interpretatie van de tabellen.

In hoofdstuk 2 wordt een toelichting per tabel gegeven, waarin twee vragen centraal staan:

- 1) Hoe kan het betreffende kenmerk in verband met het ziekteverzuim worden geïnterpreteerd?
- 2) Welke factoren kunnen naast het kenmerk voor de gepresenteerde cijfers verantwoordelijk zijn?

De behandeling van deze vragen is, om praktische redenen, kort en in de meeste gevallen onvolledig. De antwoorden hebben evenmin de status van "harde" onderzoeksconclusies: het zijn niet meer dan persoonlijke kanttekeningen die op grond van de bestaande kennis over ziekteverzuim bij de cijfers te plaatsen zijn. Met de toelichting is lang niet het laatste of het enige woord over de tabel in kwestie gezegd.

In hoofdstuk 3 heeft de toelichting de vorm van een inleiding voorafgaand aan de tabellen. Naast een verantwoording van de tabelkeuze wordt in deze toelichting ruim aandacht besteed aan de interpretatiemogelijkheden van de gepresenteerde gegevens. Met name hebben wij ons hierbij gericht op de vraag welke factoren op de ontwikkeling van het verzuim van invloed kunnen zijn.

1.5 De indeling

Om redenen van overzichtelijkheid is de hoeveelheid cijfermatige informatie in de beide volgende hoofdstukken beperkt gehouden: de hoofdstukken bevatten voornamelijk eendimensionale tabellen, waarin het verzuim per kenmerk wordt gespecificeerd naar de maten verzuimpercentage, meldingsfrequentie en gemiddelde duur. Daarnaast zijn de meeste kenmerken ook terug te vinden in de bijlagen, in de vorm van meerdimensionale tabellen. Behalve een beschrijving van de samenhang van een kenmerk met andere kenmerken, geven deze bijlagen ook een meer gedetailleerde specificatie van het verzuim door middel van duurklassen. De bijlagen lenen zich over het algemeen niet tot een eenvoudige maar wel tot een betere interpretatie van de samenhang tussen een kenmerk en het verzuim. Om deze reden wordt in de toelichting frequent naar een bijlage verwezen. Tenslotte wordt noch in hoofdstuk 2 noch in hoofdstuk 3 op technische details ingegaan. Deze zijn te vinden in de rubriek "Gebruikte variabelen en afkortingen", waarin de definities en omschrijvingen van de verzuim- en overige variabelen zijn verzameld. Bijlage 1 bevat daarnaast een korte beschrijving van het CCOZ-ziekteverzuiminformatiesysteem (ZVIS).

2 Het ziekteverzuim in 1985

Tabel 2.1 Het verzuim in 1985 naar bedrijfstak

BEDRIJFSTAK	aantal	werkelijke waarden			indices	
		perc.	freq.	duur	perc.	freq.
Delfstoffenwinning	226.6	5.1	1.20	16.2	54	62
Voedings- en genot- middelenindustrie	5335.8	9.1	1.73	19.5	97	89
Textiel-, kleding- en lederindustrie	173.6	12.6	1.34	35.3	134	69
Hout-, papier- en grafische industrie	1398.9	8.6	1.44	21.3	91	74
Chemische industrie	1870.2	8.2	1.84	15.7	87	94
Metaalindustrie	1506.2	11.1	1.98	19.9	118	102
Machine- en transport- middelenindustrie	741.1	10.0	2.01	17.0	106	103
Overige industrie	1059.4	8.2	2.10	14.7	87	108
Nutsbedrijven	3371.4	10.2	2.31	17.4	109	118
Handel	730.2	10.0	1.72	21.2	106	90
Overige zakelijke dienstverlening	259.7	6.6	1.26	16.6	70	65
Overheid, defensie en soc. verzekering	1374.2	7.2	2.27	11.2	77	116
Medische en maatsch. dienstverlening	4413.8	10.3	2.16	15.9	110	111
Overige dienst- verlening	1645.1	9.2	1.86	18.5	98	95
Totaal	24106.1	9.4	1.95	17.4	100	100

De cijfers in dit hoofdstuk hebben betrekking op werknemers van 94 arbeidsorganisaties (= juridische eenheden) die het gehele jaar 1985 deelnamen aan het ziekteverzuiminformatiesysteem (ZVIS) van de Stichting CCOZ. Tabel 2.1 bevat een overzicht van deze werknemers naar bedrijfstak. Blijkens deze tabel is ongeveer 65% van de werknemers, waarover in dit hoofdstuk wordt gerapporteerd, afkomstig uit verschillende takken van nijverheid. 35% Van de werknemers is werkzaam in de dienstverlening, waarvan de helft in medische en maatschappelijke dienstverlening. Met andere woorden, de steekproef is gevarieerd van samenstelling. Uit tabel 2.1 kan echter ook worden afgeleid dat de steekproef geen exacte afspiegeling vormt van de populatie van Nederlandse werknemers. Bepaalde bedrijfstakken zijn sterk vertegenwoordigd, terwijl andere in mindere mate of geheel niet in de steekproef voorkomen. Desalniettemin lenen de verzuimgegevens in dit hoofdstuk zich voor een ruime interpretatie. Gerapporteerd wordt over het verzuim van werknemers onderscheiden op een groot aantal kenmerken, die meestal niet bedrijfsgebonden zijn.

Deze beschrijving zal, gezien de diversiteit en het aantal van de betrokken werknemers, wel een algemene tendens weerspiegelen. Zoals al in de inleiding werd opgemerkt, zullen met name de relaties tussen de opgenomen kenmerken en het ziekteverzuim generaliseerbaar zijn.

Tabel 2.2 Het verzuim in 1985 naar leeftijd

LEEFTIJD	aantal	werkelijke waarden			indices	
		perc.	freq.	duur	perc.	freq.
t/m 25 jaar	3900.8	8.1	2.47	11.5	86	127
26 - 35 jaar	7130.5	8.9	2.25	14.0	95	115
36 - 45 jaar	6615.2	8.7	1.78	18.2	93	91
46 - 55 jaar	4733.8	10.8	1.54	24.6	115	79
56 - 65 jaar	1681.2	12.7	1.26	40.0	135	65
66 jaar en ouder	2.3	-	-	-	-	-
onbekend	42.3	-	-	-	-	-
totaal	24106.1	9.4	1.95	17.4	100	100

Met het stijgen van de leeftijd neemt het verzuimpercentage van werknemers toe. Ouderen verzuimen gemiddeld langer en mede daardoor minder vaak dan jongeren. Tabel 2.2 laat zien dat de verschillen in verzuim tussen de jongste en oudste leeftijdscategorie opvallend groot zijn. De jongste categorie verzuimt twee maal zo vaak als de oudste, maar bij de ouderen duurt het verzuim gemiddeld bijna vier keer zo lang. Bijlage 2 maakt duidelijk dat de toename van de gemiddelde duur met de leeftijd vooral veroorzaakt wordt door het langdurend verzuim: bij ouderen is het aandeel van het langdurend verzuim aanmerkelijk groter dan bij jongeren. Ook blijkt uit deze bijlage dat de verschillen in meldingsfrequentie tussen jongeren en ouderen vooral terug te voeren zijn op het kortdurend verzuim.

Vaak wordt de samenhang tussen leeftijd en verzuim in verband gebracht met de "slijtage" die met het ouder worden gepaard gaat. Hoewel deze factor ongetwijfeld een belangrijke rol zal spelen, is zij zeker niet de enige die met de leeftijd verband houdt. Andere factoren die met de leeftijd kunnen samenhangen zijn bijvoorbeeld: het aantal dienstjaren, de arbeidsmoraal, de privé-omstandigheden, de burgerlijke staat, het geslacht, de positie in het bedrijf, etc. De leeftijd is een variabele

waarbinnen tal van factoren die relevant zijn voor het ziekteverzuim, verzameld kunnen zijn.

Deze verwevenheid komt ook tot uiting in bijlage 3. We zien daarin bij de sectoren nijverheid en overige dienstverlening de gebruikelijke toename van het verzuimpercentage met de leeftijd. Bij de medische en maatschappelijke dienstverlening vormt de leeftijdscategorie 26-35 jarigen echter een uitzondering. Vermoedelijk hangt deze uitzondering samen met een afwijkende personeelsopbouw. In vergelijking met de andere bedrijfssectoren zijn procentueel veel vrouwen in deze sectoren van dienstverlening werkzaam, waardoor de relatie tussen leeftijd en ziekteverzuim in deze sectoren vooral door vrouwen bepaald zal zijn (zie bijlage 2). De betekenis van het kenmerk leeftijd met betrekking tot het ziekteverzuim berust dan ook niet zozeer op haar eenvoudige interpreteerbaarheid, maar vooral op haar consistente relatie met het ziekteverzuim. In dit verband is het dan ook een verstandige strategie om bij de vergelijking van het verzuim tussen werknemers met hun leeftijd rekening te houden.

Tabel 2.3 Het verzuim in 1985 naar geslacht

GESLACHT	aantal	werkelijke waarden			indices	
		perc.	freq.	duur	perc.	freq.
man	17493.5	8.8	1.80	18.0	94	92
vrouw	6612.7	10.8	2.33	16.2	115	119
totaal	24106.1	9.4	1.95	17.4	100	100

Vrouwen verzuimen vaker, maar gemiddeld korter dan mannen. Tezamen geeft dit een hoger verzuimpercentage van vrouwen. Het verschil in meldingsfrequentie is, blijkens bijlage 2, vooral terug te voeren op het kortdurend verzuim; het verschil in verzuimpercentage komt vooral voor rekening van het langdurend verzuim.

Ten dele zullen de bovengenoemde resultaten aan de natuurlijke verschillen tussen mannen en vrouwen kunnen worden toegeschreven. Met name geldt dit voor de categorie langdurend verzuim, waarin bij vrouwen het verzuim ten gevolge van zwangerschap te vinden zal zijn (verg. bijlage 2). Daarnaast zijn echter nog veel meer factoren aanwijsbaar die voor de verschillen in verzuim tussen beide groepen verantwoordelijk kunnen

zijn. Voorbeelden van dergelijke factoren zijn: de leeftijd (gemiddeld zijn werkende vrouwen meestal jonger dan mannen), privé-omstandigheden (vrouwen hebben vaak naast hun werk ook de zorg voor het gezin en het huishouden), het soort werk (vrouwen doen meestal minder geschoold en meer routinematig werk dan mannen of zijn te vinden in typische vrouwenberoepen), arbeidsduur (vrouwen werken verhoudingsgewijs veel vaker in deeltijd dan mannen), etc. Bij een vergelijking waarbij al dit soort kenmerken onder controle worden gehouden, zullen andere en waarschijnlijk kleinere verschillen in verzuim tussen mannen en vrouwen dan in tabel 2.3 te verwachten zijn.

Tabel 2.4 Het verzuim in 1985 naar burgerlijke staat

BURGERLIJKE STAAT	aantal	werkelijke waarden			indices	
		perc.	freq.	duur	perc.	freq.
ongehuwd	6504.0	8.1	2.24	12.8	86	115
gehuwd	16647.9	9.7	1.81	19.4	103	93
ex-gehuwd	859.7	13.3	2.43	20.6	141	125
onbekend	94.5	-	-	-	-	-
totaal	24106.1	9.4	1.95	17.4	100	100

Gehuwden verzuimen minder frequent, maar gemiddeld langer dan ongehuwden. Degenen die gehuwd zijn geweest zijn qua meldingsfrequentie vergelijkbaar met ongehuwden en qua gemiddelde duur met gehuwden. Het verzuimpercentage neemt diensgevolge in de volgorde ongehuwden, gehuwden en ex-gehuwden toe.

Bij de interpretatie van deze gegevens is enige terughoudendheid op zijn plaats. De burgerlijke staat kan opgevat worden als een samenvattende noemer waaronder tal van verzuimrelevante omstandigheden in de persoonlijke sfeer gerangschikt zijn. Daarnaast vertoont de burgerlijke staat niet onbelangrijke relaties met andere variabelen, zoals de leeftijd (ongehuwden zijn gemiddeld jonger dan gehuwden), het aantal dienstjaren (ongehuwden zijn gemiddeld korter in dienst dan gehuwden), etc. De verschillen in verzuim die samenhangen met de burgerlijke staat, kunnen dus niet alleen aan de bijbehorende "huiselijke" omstandigheden worden toegeschreven.

Tabel 2.5 Het verzuim in 1985 naar nationaliteit

NATIONALITEIT	aantal	werkelijke waarden			indices	
		perc.	freq.	duur	perc.	freq.
Nederlands	22118.2	8.9	1.94	16.7	95	99
overige EEG	206.8	9.6	1.96	16.1	102	101
niet EEG	958.5	20.1	2.28	32.5	214	117
onbekend	822.6	-	-	-	-	-
totaal	24106.3	9.4	1.95	17.4	100	100

Het ziekteverzuim van werknemers afkomstig van buiten de EEG onderscheidt zich duidelijk van dat van Nederlandse werknemers. Tabel 2.5 laat zien dat vooral de verzuimduur aan dit verschil debet is. Werknemers van buiten de EEG vertonen in vergelijking met Nederlanders relatief veel middel- en langdurend verzuim (zie bijlage 4).

Natuurlijk kunnen deze verschillen te maken hebben met sociaal-culturele verschillen die tussen landen in de houding ten opzichte van het werk bestaan. Minstens even relevant is echter het gegeven dat we bij de werknemers van buiten de EEG in de meeste gevallen te maken hebben met een eerste generatie van gastarbeiders, met alle consequenties van dien (huisvesting, gezinsomstandigheden, etc.). Daarnaast is bij de interpretatie van de bovenstaande gegevens het soort werk dat wordt verricht een factor van belang. Buitenlandse werknemers zijn vaak betrokken bij de minst aantrekkelijke (vuile, zware) werkzaamheden in het bedrijf. Ook werken zij relatief vaak in ploegendienst. Met andere woorden, bij de interpretatie van het verzuim van buitenlandse werknemers zal op z'n minst ook de arbeidssituatie van beide groepen in beschouwing moeten worden genomen.

Tabel 2.6 Het verzuim in 1985 naar personeelscategorie

PERSENEELSCATEGORIE	aantal	werkelijke waarden			indices	
		perc.	freq.	duur	perc.	freq.
beambte	9474.0	6.7	1.80	13.2	71	92
handarbeider	12369.9	11.4	2.03	20.3	121	104
onbekend	2262.1	-	-	-	-	-
totaal	24106.1	9.4	1.95	17.4	100	100

Tabel 2.6 laat zien dat handarbeiders meer dagen, vaker, en gemiddeld langer verzuimen dan beampten. De verschillen in verzuimpercentage komen, blijkens bijlage 5, vooral voor rekening van het langerdurend verzuim: handarbeiders worden gekenmerkt door een aanzienlijk frequenter verzuim in de middel- en langdurende verzuimcategorieën. Tussen beampten en handarbeiders zien we ook een verschil in de frequentie van het kortdurend verzuim. Dit verschil kan echter een direkt gevolg zijn van de relatief hoge frequentie van het langerdurend verzuim van handarbeiders. Immers, men kan zich pas ziekmelden als men weer op de werkplek aanwezig is, welke aanwezigheid bij langdurig verzuim minder zal zijn. De onderscheiding in beampten en handarbeiders verdeelt de werknemers in categorieën waartussen op tal van factoren, die voor het ziekteverzuim van belang zijn, verschillen kunnen worden verwacht. Te denken valt hierbij o.a. aan:

- de fysieke vereisten die door het beroep worden gesteld;
- de arbeidsomstandigheden die met het beroep samenhangen;
- het dienstrooster waarin wordt gewerkt;
- het opleidingsniveau van de werknemers;
- het functieniveau van de werknemers.

De twee eerstgenoemde factoren zijn verklarend van karakter; de overige zijn vooral factoren waarmee in dit verband rekening moet worden gehouden, daar zij de omvang van de verschillen tussen handarbeiders en beampten mede bepalen (verg. bijlage 5 en 6). De personeelscategorie wordt daarom over het algemeen als een essentiële variabele ten aanzien van de hoogte van het ziekteverzuim beschouwd.

Tabel 2.7 Het verzuim in 1985 naar soort dienst

SOORT DIENST	aantal	werkelijke waarden			indices	
		perc.	freq.	duur	perc.	freq.
dagdienst	17692.1	8.9	1.92	16.6	95	98
2-ploegen	1821.8	13.1	2.11	23.3	139	108
3-ploegen	1730.9	11.8	2.27	18.7	126	116
4-ploegen	848.3	8.0	1.72	17.7	85	88
5-ploegen	611.2	8.4	1.72	17.5	89	88
avonddienst	205.8	9.7	1.44	23.7	103	74
nachtdienst	135.5	9.5	1.52	19.1	101	78
thuiswerker	15.4	11.4	.59	71.3	-	-
onbekend	1045.1	-	-	-	-	-
totaal	24106.1	9.4	1.95	17.4	100	100

Sommige dienstroosters geven aanleiding tot meer ziekteverzuim dan andere. In tabel 2.7 zien we het hoogste verzuimpercentage bij werknemers in de 2- en 3-ploegendienst, terwijl het verzuimpercentage in de 4- en 5-ploegendienst niet opvallend van dat in de dagdienst lijkt te verschillen.

De soort dienst wordt meestal in verband gebracht met het cyclisch karakter van de menselijke prestatiecurve. Onderzoek leert dat hierin een dagelijks ritme te onderscheiden is, dat al dan niet aansluit bij het ritme waarin de werkzaamheden moeten plaatsvinden. In dit licht lijken de bovenstaande cijfers erop te wijzen dat de 4- en 5-ploegendienst beter bij het menselijk functioneren passen dan de 2- en 3-ploegendienst. Bij deze interpretatie is echter enige voorzichtigheid geboden. In de eerste plaats geldt dat ploegendienst aanzienlijk meer voorkomt onder handarbeiders dan onder beambten; dagdienst daarentegen meer onder beambten dan onder handarbeiders. Op basis van tabel 2.7 alleen laten de verzuimcijfers van de verschillende ploegendiensten en de dagdienst zich dus niet goed vergelijken. In bijlage 5 is daarom een uitsplitsing gegeven van het verzuim in de verschillende diensten per personeelscategorie. Hieruit blijkt dat onder beambten ploegendienst slechts sporadisch voorkomt. Van de handarbeiders daarentegen werkt ongeveer 30% in ploegendienst. Afhankelijk van de soort ploegendienst verzuimen deze werknemers in het ene geval meer en in het andere geval minder dan handarbeiders in dagdienst. Een hoger verzuim treffen we aan bij handarbeiders in de 2- en 3-ploegendienst. Vergelijken met de handarbeiders in dagdienst onderscheiden deze ploegendienstwerkers zich door meer middel- en langdurend verzuim. Handarbeiders in de 4- en 5-ploegendienst vertonen echter een lager verzuim dan de handarbeiders in dagdienst. Tussen beide categorieën zien we verschillen bij zowel kort-, middel- als langdurend verzuim.

Ten tweede kan niet uitgesloten worden dat het werken in ploegendienst gepaard gaat met een proces van (zelf)selectie. Het kan bijvoorbeeld zo zijn, dat slechts de "gezondste" werknemers in de ploegendienst terecht komen en het daarin volhouden. Om deze reden zal de vergelijking met werknemers in dagdienst meestal niet helemaal zuiver zijn. Tussen werknemers in ploegendienst en werknemers in dagdienst zijn meer verschillen te verwachten dan het dienstrooster alleen.

Ten derde kan het zijn dat bij de bovenstaande cijfers sprake is van een bedrijfseffect. Niet alle arbeidsorganisaties in de steekproef kennen

ploegendienst, terwijl bij de overige organisaties meestal niet alle vormen van ploegendienst tegelijkertijd worden aangetroffen. Met andere woorden, niet uitgesloten kan worden dat de verschillen tussen de verschillende dienstroosters ten dele door de wijze waarop de cijfers van verschillende arbeidsorganisaties zijn samengevoegd, werden geïntroduceerd.

Tabel 2.8 Het verzuim in 1985 naar leidinggevend niveau en bedrijfssector

NIVEAU LEIDING	aantal	werkelijke waarden			indices	
		perc.	freq.	duur	perc.	freq.
NIJVERHEID						
geen	12797.7	10.1	2.01	18.7	107	103
lager kader	1033.4	6.9	1.50	16.7	73	77
midden kader	1124.4	5.3	1.24	15.1	56	64
bedrijfsleiding	403.6	3.2	.92	14.8	34	47
onbekend	324.1	-	-	-	-	-
totaal	15683.1	9.3	1.89	18.3	98	96
MEDISCHE EN MAATSCHAP- PELIJKE DIENSTVERLENING						
geen	3380.2	10.8	2.16	16.6	115	111
lager kader	204.0	7.6	2.04	14.6	81	105
midden kader	260.5	9.8	1.88	16.1	104	96
bedrijfsleiding	102.2	4.9	1.45	12.8	52	74
onbekend	467.0	-	-	-	-	-
totaal	4413.8	10.3	2.16	15.9	109	110
OVERIGE DIENSTVERLENING						
geen	3078.3	9.2	2.11	15.9	98	108
lager kader	265.0	6.9	1.65	16.6	73	85
midden kader	419.8	6.3	1.32	15.9	67	68
bedrijfsleiding	219.5	4.7	1.02	16.7	50	52
onbekend	26.5	-	-	-	-	-
totaal	4009.1	8.5	1.94	15.9	90	99
TOTAAL						
geen	19256.1	10.1	2.05	17.9	107	105
lager kader	1502.3	7.0	1.60	16.4	74	82
midden kader	1804.7	6.2	1.35	15.5	66	69
bedrijfsleiding	725.5	3.9	1.03	15.0	41	53
onbekend	817.7	-	-	-	-	-
totaal	24106.1	9.4	1.95	17.4	100	100

Tabel 2.8 laat zien dat het leidinggevend niveau van de werknemer samen hangt met het ziekteverzuim. Naarmate een werknemer aan meer werknemers direkt of indirekt leiding geeft, neemt de meldingsfrequentie van zijn of haar verzuim af. Het verband tussen het leidinggevend niveau en de duur van het verzuim is minder eenduidig. Bij de nijverheid neemt de gemiddelde duur op hogere niveaus af, bij de medische en maatschappelijke dienstverlening vormt het middenkader op deze regel een uitzondering, terwijl bij de overige dienstverlening geen duidelijke relatie tussen het leidinggevend niveau en de duur van het verzuim aanwezig is. Mogelijk wordt aan kaderfuncties in de onderscheiden bedrijfssectoren een verschillende inhoud en/of een verschillende personele invulling gegeven.

Het leidinggevend niveau hangt rechtstreeks samen met de rol van een werknemer in een bedrijf. Naarmate het leidinggevend niveau toeneemt zal de werknemer over het algemeen meer verantwoordelijkheid dragen en zal hij of zij minder eenvoudig vervangbaar zijn. Daarnaast moet echter niet vergeten worden dat niet elke werknemer geschikt bevonden wordt om als leidinggevende op te treden. Aan een dergelijke benoeming gaat een of andere vorm van (zelf-)selectie vooraf, waarbij zaken als gezondheid een rol kunnen spelen. Tenslotte kan een samenhang met de personeelscategorie niet uitgesloten worden: werknemers met een hoger leidinggevend niveau zullen vooral onder de categorie beambten te vinden zijn. Verder wijzen we op een mogelijke samenhang met de leeftijd.

Tabel 2.9 Het verzuim in 1985 naar opleiding algemeen onderwijs

OPL. ALG. ONDERWIJS	aantal	werkelijke waarden			indices	
		perc.	freq.	duur	perc.	freq.
geen onderwijs	137.3	17.8	2.13	30.1	189	109
lager onderwijs	10827.1	11.4	2.00	21.0	121	103
LAVO	2292.5	8.3	1.86	15.8	88	95
MAVO	4311.2	6.7	1.97	11.5	71	101
HAVO	1230.6	5.1	1.94	9.6	54	99
VWO	1347.7	4.8	1.59	11.6	51	82
onbekend	3959.8	-	-	-	-	-
totaal	24106.1	9.4	1.95	17.4	100	100

Tabel 2.10 Het verzuim in 1985 naar opleiding vakonderwijs

OPL. VAKONDERWIJS	aantal	werkelijke waarden			indices	
		perc.	freq.	duur	perc.	freq.
geen	7936.6	11.6	1.95	21.7	123	100
LBO	6291.7	9.5	2.10	16.4	101	108
MBO	3854.7	7.1	1.95	13.2	76	100
HBO	1526.7	4.9	1.53	11.2	52	78
WO	535.1	3.7	1.40	8.0	39	72
onbekend	3961.3	-	-	-	-	-
totaal	24106.1	9.4	1.95	17.4	100	100

Naarmate meer onderwijs genoten is, neemt het verzuimpercentage af (zie tabel 2.9 en 2.10). Deze afname moet, gezien bijlage 6 en 7, vooral aan de categorieën middel- en langdurend verzuim worden toegeschreven.

Toch zal het volgen van meer onderwijs slechts in weinig gevallen aanbevolen worden als remedie tegen een te hoog ziekteverzuim: de relatie die in de tabellen naar voren komt is een typisch voorbeeld van een schijnverband. Niet zozeer het onderwijsniveau beïnvloedt het ziekteverzuim, maar veeleer de functie of het beroep waartoe deze opleiding toegang verschaft. Over het algemeen zullen werknemers met een hogere beroepsopleiding te vinden zijn op de hogere functieniveaus en/of in de hoger gewaardeerde beroepen. Bijlage 6 laat bij voorbeeld zien, dat werknemers met een middelbare of hogere algemene opleiding vooral te vinden zijn onder beambten en in veel mindere mate onder handarbeiders. Naarmate de algemene opleiding afneemt, neemt het aandeel van de handarbeiders echter snel toe. Tabel 2.9 weerspiegelt dus ten dele de verschillen die tussen het ziekteverzuim van handarbeiders en beambten aanwijsbaar zijn. Ook uit bijlage 7 kan worden afgeleid dat het onderwijsniveau alleen geen laag ziekteverzuim garandeert. Met name bij werknemers met een middelbare of lagere vakopleiding speelt het leidinggevend niveau daarnaast een even belangrijke, zo niet belangrijker rol.

De tabellen 2.11 en 2.12 laten zien, dat het verzuim van deeltijdwerkers niet altijd lager is dan dat van voltijdwerkers. Bij deeltijdwerkers met een zeer korte werkweek (t/m 8 uur of 1 dag) wordt een lager verzuimpercentage gemeten dan bij voltijdwerkers, maar bij deeltijdwerkers met

een langere werkweek is het verzuimpercentage duidelijk hoger. Ook bij de meldingsfrequentie onderscheiden de deeltijdwerkers met relatief weinig uren/weinig dagen per week zich gunstig van de voltijdwerkers. Alleen bij deeltijdwerkers met een werkweek van 25-32 uren/4 dagen wordt een hogere meldingsfrequentie aangetroffen.

Tabel 2.11 Het verzuim in 1985 naar het aantal werkuren per week

WERKUREN	aantal	werkelijke waarden			indices	
		perc.	freq.	duur	perc.	freq.
t/m 8 uur	515.9	8.2	1.04	25.4	87	53
9 - 16 uur	1013.2	10.7	1.56	22.7	114	80
17 - 24 uur	1120.4	11.8	2.01	20.9	126	103
25 - 32 uur	971.4	11.3	2.56	14.6	120	131
33 - 40 uur	20299.4	9.1	1.96	17.0	97	101
meer dan 40 uur	149.8	14.7	1.99	25.1	156	102
onbekend	36.0	-	-	-	-	-
totaal	24106.1	9.4	1.95	17.4	100	100

Tabel 2.12 Het verzuim in 1985 naar het aantal werkdagen per week

WERKDAGEN	aantal	werkelijke waarden			indices	
		perc.	freq.	duur	perc.	freq.
1 dag	151.6	4.4	.83	18.2	47	43
2 dagen	483.2	9.7	1.18	25.5	103	61
3 dagen	488.4	10.9	1.68	22.3	116	86
4 dagen	849.7	10.4	2.23	16.1	111	114
5 dagen of meer	22093.2	9.3	1.97	17.3	99	101
onbekend	40.0	-	-	-	-	-
totaal	24106.1	9.4	1.95	17.4	100	100

De relatie die tussen de wekelijkse arbeidsduur en het ziekteverzuim kan bestaan, laat zich eenvoudig beschrijven in termen van belasting en belastbaarheid. De belasting van een kortere werkweek is lager, waardoor de belastbaarheid van een deeltijdwerker in vergelijking met een voltijdwerker in de loop van de week minder zal afnemen. Bovendien heeft een deeltijdwerker in een week meer vrije tijd ter beschikking, waarin herstel van de belastbaarheid kan plaatsvinden. Kortom, bij een deel-

tijdwerker is de kans dat de belasting de belastbaarheid zal overtreffen kleiner dan bij een voltijdwerker: de kans op ziekteverzuim zal daarom bij een deeltijdwerker lager zijn.

De bovengenoemde cijfers wijzen er al op dat deze redenering te simpel is: niet alle deeltijdwerkers verzuimen minder dan voltijdwerkers. Het verzuim van deeltijd- en voltijdwerkers wordt kennelijk door meer factoren beïnvloed dan de wekelijkse arbeidsduur alleen. Gedacht kan hierbij worden aan het soort werk dat in deeltijd wordt verricht: niet elke functie leent zich voor een uitoefening in deeltijd en sommige beroepen worden vrijwel uitsluitend in deeltijd verricht (bijvoorbeeld schoonmaakwerkzaamheden). Minstens zo belangrijk zijn de verschillen die naast of in verband met de wekelijkse arbeidsduur tussen deeltijdwerkers en voltijdwerkers aanwijsbaar zijn. Een belangrijk verschil hangt bijvoorbeeld samen met het geslacht: deeltijdwerkers zijn in meerderheid vrouwen, waaronder in niet onbelangrijke mate vrouwen die gezien hun huiselijke omstandigheden (kinderen, huishouding) aan het werken in deeltijd de voorkeur geven.

Tabel 2.13 Het verzuim in 1985 naar aantal jaren in dienst

AANTAL DIENSTJAREN	aantal	werkelijke waarden			indices	
		perc.	freq.	duur	perc.	freq.
minder dan 1/2 jaar	1260.2	4.3	1.76	7.7	46	90
1/2 - 1 jaar	910.5	6.5	2.09	10.4	69	107
1 - 2 jaar	1220.3	7.1	2.18	11.0	76	112
2 - 5 jaar	4131.6	9.7	2.28	15.1	103	117
5 - 10 jaar	6708.2	10.8	2.18	17.7	115	112
meer dan 10 jaar	9875.2	9.5	1.63	21.6	101	84
totaal	24106.1	9.4	1.95	17.4	100	100

Werknemers verzuimen in de eerste maanden van hun dienstverband weinig frequent en kortdurend. Na deze maanden nemen de meldingsfrequentie en de gemiddelde duur (en dus ook het verzuimpercentage) snel toe. Na een dienstverband van 2 jaar lijkt het verzuim zich te stabiliseren, om na 10 jaar weer iets af te nemen. Uit bijlage 8 blijkt overigens, dat waar het hoogste verzuim van de totale groep werknemers te vinden is bij degenen die 5-10 jaar in dienst zijn, in de medische en maatschappelijke dienstverlening degenen die 2 - 5 jaar in dienst zijn het hoogste verzuim te zien geven. Mogelijk hangt dit verschil samen met het feit dat

de werknemers in deze sector na een relatief kort aantal dienstjaren uit dienst gaan.

De lengte van het dienstverband kan, evenals de leeftijd, verband houden met de "slijtage", die met het toenemen van de dienstjaren kan optreden. Daarnaast kan een samenhang tussen de lengte van het dienstverband en de houding ten opzichte van en/of de binding met het werk niet worden uitgesloten. Beide interpretaties kunnen niet los gezien worden van de leeftijd. Jongeren worden logischerwijs gekenmerkt door een kort aantal dienstjaren, terwijl werknemers met veel dienstjaren vooral onder ouderen te vinden zijn. De relatie die tussen het aantal dienstjaren en het ziekteverzuim aanwezig is, wordt dus ten dele verklaard door de leeftijd en daarmee door alle variabelen die met de leeftijd kunnen samenhangen (zie tabel 2.2 en bijlage 2). In de gegeven samenvatting van de tabel zijn daarom alleen die relaties genoemd die niet met de leeftijd te rijmen zijn.

Tabel 2.14 Het verzuim in 1985 naar uitdienstreden

UITDIENSTREDEN	aantal	werkelijke waarden			indices	
		perc.	freq.	duur	perc.	freq.
UIT DIENST GEGAAN						
naar WAO	225.9	97.8	.38	297.0	1040	19
ontslag genomen	560.8	14.4	2.60	19.6	153	133
ontslag gekregen	246.5	14.9	2.61	23.3	159	134
pensioen of VUT	142.6	15.5	1.19	54.1	165	61
overleden	16.9	33.9	2.60	61.1	-	-
andere redenen	172.5	9.1	2.13	18.0	97	109
onbekend	13.7	-	-	-	-	-
totaal	1378.8	28.0	2.03	66.1	298	104
IN DIENST GEBLEVEN						
totaal	22727.0	8.3	1.95	14.3	88	82
TOTAAL						
totaal	24106.1	9.4	1.95	17.4	100	100

Het ziekteverzuim in het jaar van uitdiensttreden vertoont een samenhang met de reden waarom de werkkring werd verlaten. Tabel 2.14 laat zien dat aan de WAO-toetrede gemiddeld een zeer langdurig en meestal ononderbroken verzuim vooraf gaat (het wettelijk wachtjaar). Ook bij werknemers,

waarvan het dienstverband door het pensioen, de VUT of door overlijden wordt beëindigd, zien we een hoog en gemiddeld langdurend verzuim. Vergeleken met het verzuim door bovengenoemde redenen is het verzuim van werknemers die ontslag nemen of krijgen laag te noemen, ook al is het in vergelijking met de werknemers die in dienst zijn gebleven nog aan de hoge kant. Tenslotte is opmerkelijk dat de verzuimpercentages van degenen die ontslag nemen en krijgen elkaar niet veel ontlopen.

Het is de vraag of er een oorzakelijk verband aanwezig is tussen ziekteverzuim en de reden van beëindiging van het dienstverband. Bij de WAO-toetrede en overlijden is zo'n causale relatie evident; bij de overige redenen kan men daarnaar slechts raden. Duidelijk is echter wel dat het verzuim van degenen die uit dienst gaan een belangrijke bijdrage levert aan het totale verzuim. Met andere woorden, het aantal en het verzuim van de werknemers die uit dienst zijn gegaan, is voor de evaluatie van de verzuimhoogte in een arbeidsorganisatie een belangrijk gegeven. Een aspect waarop we in het volgende hoofdstuk uitvoerig zullen ingaan.

3 Het ziekteverzuim van 1981 t/m 1985

3.1 Inleiding

In de afgelopen jaren is sprake van een dalende tendens van het ziekteverzuim in Nederland. Met name de cijfers afkomstig van het NIPG/TNO wijzen op een sterke en voortdurende afname van zowel de meldingsfrequentie als de gemiddelde verzuimduur en het verzuimpercentage vanaf 1979. Eenzelfde dalende tendens, maar veel gematigder, valt af te leiden uit de cijfers afkomstig van de Sociale Verzekeringsraad. Uit deze cijfers blijkt bovendien, dat de ontwikkeling niet in alle bedrijfsverenigingen hetzelfde is geweest. Bij sommige bedrijfsverenigingen is het ziekteverzuim sinds 1981 gedaald, maar bij andere is het verzuim in de afgelopen jaren gestegen. Ook de cijfers van het ZVIS duiden op een gemengde ontwikkeling van het ziekteverzuim. Bij sommige bedrijven is het verzuim sinds 1981 gedaald, maar in het ZVIS zijn ook bedrijven te vinden waarbij het verzuim is gestegen.

In dit hoofdstuk beperken we ons tot de ontwikkeling van het ziekteverzuim bij de bedrijven van het ZVIS. We beperken ons bovendien tot die bedrijven die vanaf 1981 tot en met 1985 ononderbroken aan dit systeem hebben deelgenomen. Deze werkwijze heeft zowel voor- als nadelen. Een nadeel is dat de gepresenteerde cijfers, gezien het beperkte aantal bedrijven waarvan zij afkomstig zijn, niet als landelijke cijfers aan te merken zijn. Daar tegenover staan enkele niet onbelangrijke voordelen. In de eerste plaats hebben de cijfers betrekking op een constante groep van bedrijven. De verzuimcijfers zijn daardoor onafhankelijk van mutaties die zich tussentijds in het bedrijvenbestand van het ZVIS zijn opgetreden. Ten tweede leent deze werkwijze zich voor een zuivere en gedetailleerde beschrijving van de ontwikkelingen die zich in het verzuim van de werknemers bij deze bedrijven hebben voorgedaan. De betekenis van de gepresenteerde gegevens laat zich illustreren aan de hand van een drietal vragen die over de ontwikkeling van het ziekteverzuim te stellen zijn:

- 1) Daalt het verzuim in Nederland?
- 2) Daalt het verzuim bij bedrijven?
- 3) Daalt het verzuim van de werknemers?

Het antwoord op dit drietal vragen kan, maar hoeft niet, gelijk te zijn. Het verzuim in Nederland kan dalen, terwijl het verzuim bij de bedrijven gelijk blijft, doordat bedrijven met een hoog verzuim ophouden te bestaan en/of bedrijven met een laag verzuim in het leven worden geroepen. Analooq kan het verzuim in de bedrijven dalen, terwijl het

verzuim van de werknemers in die bedrijven gelijk blijft, doordat hoogverzuimende werknemers uit dienst gaan en/of laagverzuimende werknemers in dienst komen.

Parallel aan het antwoord dat op de genoemde vragen wordt gegeven, bestaan ook verschillen in de consequenties die daaraan kunnen worden verbonden. Een daling van het ziekteverzuim in Nederland heeft normaliter als consequentie dat de gemiddelde premie voor de ziektewet omlaag zal gaan. Een daling van het verzuim van de werknemers kan betekenen dat de noodzaak voor het voeren van een ziekteverzuimbeleid in het bedrijf vermindert. Een daling van het ziekteverzuim van het bedrijf hoeft echter noch het één noch het ander te betekenen.

De landelijke cijfers geven, in principe, alleen een antwoord op de eerste vraag. De beschreven verzuimontwikkeling vormt de optelsom van de veranderingen die zich in het Nederlands bedrijfsleven, de Nederlandse beroepsbevolking en in het verzuim van de werknemers hebben voorgedaan. De ZVIS-gegevens, die in dit hoofdstuk opgenomen zijn, hebben daarentegen betrekking op de laatste twee vragen, en wel in het bijzonder op de verschillen die tussen de ontwikkelingen op bedrijfs- en werknemersniveau aanwijsbaar zijn. In relatie tot de landelijke verzuimontwikkeling zijn deze gegevens daarom te interpreteren als achtergrondgegevens. Zij suggereren welke factoren voor de positieve ontwikkeling van het landelijke verzuim verantwoordelijk kunnen zijn. Daarnaast zijn de gegevens interessant ten aanzien van het verzuimbeleid. Zij maken duidelijk of in de beschreven periode een verandering heeft plaatsgevonden in de factoren die op het verzuim van werknemers van invloed zijn.

3.2 De steekproef

De cijfers in dit hoofdstuk hebben betrekking op werknemers van 15 arbeidsorganisaties (=juridische eenheden) die gedurende de gehele periode van 1981 t/m 1985 deelnamen aan het ZVIS. Tabel 3.1 bevat een overzicht van deze werknemers en hun verzuim per bedrijfstak.

In deze tabel valt een verschillende ontwikkeling van het verzuim per bedrijfstak te constateren. Bij de bedrijven uit de voedings- en genotmiddelenindustrie is vooral in de laatste jaren een sterke daling van het verzuimpercentage zichtbaar, terwijl de daling van het verzuimpercentage bij de bedrijven uit de hout-, papier- en grafische industrie in de laatste jaren tot stilstand is gekomen. Bij de bedrijven uit de che-

mische industrie blijkt zich daarentegen een stijging van het verzuimpercentage voor te doen, terwijl bij de bedrijven uit de categorie overige geen consistente ontwikkeling van het verzuimpercentage te ontdekken valt. De ontwikkeling van de meldingsfrequentie en van de gemiddelde duur zijn vrijwel even gemengd. Weliswaar is bij alle bedrijfstakken de meldingsfrequentie in 1985 ten opzichte van 1981 afgenomen, maar alleen bij de twee eerstgenoemde bedrijfstakken lijkt deze daling niet incidenteel te zijn. Bij de gemiddelde duur tenslotte, zijn alleen bij de chemische industrie en bij de overige arbeidsorganisaties duidelijke verschillen tussen de jaren aanwijsbaar: bij beide bedrijfstakken is de gemiddelde duur sinds 1981 toegenomen.

Tabel 3.1 Het verzuim van het totale personeel in 1981 t/m 1985 naar bedrijfstak

BEDRIJFSTAK	jaar	aantal	werkelijke waarden			indices	
			perc.	freq.	duur	perc.	freq.
voedings- en genot- middelenindustrie	1981	3036.1	11.1	1.81	23.2	100	100
	1982	2885.8	11.0	1.76	23.0	99	97
	1983	2717.5	11.3	1.70	24.2	102	94
	1984	3355.0	10.2	1.63	22.4	92	90
	1985	3303.2	8.8	1.58	21.2	79	87
hout-, papier- en grafische ind.	1981	1084.3	10.0	1.63	21.4	100	100
	1982	1067.9	9.6	1.61	22.4	96	99
	1983	1062.7	9.7	1.45	24.2	97	89
	1984	1086.6	9.1	1.50	21.8	91	92
	1985	1119.0	9.1	1.45	22.5	91	89
chemische industrie	1981	1416.2	7.3	1.85	13.4	100	100
	1982	1440.1	8.0	2.05	14.3	110	111
	1983	1316.2	7.4	1.72	14.8	101	93
	1984	1219.2	8.2	1.65	17.9	112	89
	1985	1261.8	8.4	1.72	17.3	115	93
overige	1981	749.2	9.4	1.91	18.8	100	100
	1982	704.4	7.5	1.80	15.9	80	94
	1983	673.6	9.3	1.77	17.8	99	93
	1984	656.8	10.9	1.97	19.0	116	103
	1985	619.1	10.5	1.69	24.6	112	88
totaal	1981	6285.8	9.9	1.80	20.1	100	100
	1982	6098.2	9.6	1.81	19.7	97	101
	1983	5770.1	9.9	1.67	21.2	100	93
	1984	6317.6	9.7	1.65	21.0	98	92
	1985	6303.1	8.9	1.59	20.9	90	88

Tabel 3.1 illustreert dat de verzuimcijfers afkomstig zijn van een beperkte, en mogelijk bijzondere, selectie van bedrijven. Tevens illustreert de tabel dat zich bij deze bedrijven behalve een verschillende ontwikkeling van het verzuim ook een verschillende ontwikkeling van de personeelsomvang heeft voorgedaan. Bij de bedrijven afkomstig uit de twee eerstgenoemde bedrijfstakken is de personeelsomvang sinds 1983 toegenomen, terwijl de personeelsomvang van de bedrijven uit de twee laatstgenoemde bedrijfstakken in de loop der jaren meestal is afgenomen. In de volgende paragraaf zullen we nagaan of deze twee verschillende ontwikkelingen met elkaar in verband staan.

3.3 De verzuimontwikkeling versus de personeelsontwikkeling

In de vorige paragraaf merkten we op dat het verzuim van de bedrijven uit de steekproef tussen 1981 en 1985 bij een deel der beschreven bedrijven is gedaald, maar bij andere is gestegen of gelijk is gebleven. Tevens constateerden we dat de personeelsomvang bij sommige bedrijven is toegenomen, terwijl deze omvang bij andere bedrijven in de loop der jaren is afgenomen of stabiel is gebleven. Een en ander sluit niet uit dat het personeelsverloop ten dele voor de ontwikkeling van het verzuim verantwoordelijk is geweest. Het kan immers zijn dat het verzuim van een bedrijf tussen jaren verschilt omdat tussentijds personeelwisselingen hebben plaatsgevonden.

In tabel 3.2 hebben we daarom een andere verzuimontwikkeling zichtbaar gemaakt: de ontwikkeling van het verzuim bij de groep "blijvers". De blijvers vormen een deelverzameling van het totale personeel. Tot de blijvers worden slechts die werknemers gerekend die vanaf 1981 tot en met 1985 ononderbroken bij een bedrijf in dienst zijn geweest. Ongeacht het jaar treffen we dus steeds dezelfde werknemers in de groep blijvers aan. Of, anders gezegd, de verzuimontwikkeling van de blijvers correspondeert met de ontwikkeling bij bedrijven waarbij tussentijds geen personeelwisselingen plaatsvinden.

Tabel 3.2 laat zien dat het verzuimpercentage en met name de gemiddelde duur van de blijvers in de loop der jaren is gestegen. In paragraaf 3.4 komen we op de interpretatie van deze ontwikkeling terug. Hier beperken we ons tot de relaties die tussen de ontwikkeling van het verzuim van de blijvers (tabel 3.2) en van het totale personeel (tabel 3.1) zichtbaar zijn.

Tabel 3.2 Het verzuim van de blijvers in 1981 t/m 1985 naar bedrijfstak

BEDRIJFSTAK	jaar	aantal	werkelijke waarden			indices	
			perc.	freq.	duur	perc.	freq.
voedings- en genot- middelenindustrie	1981	2384.0	7.0	1.67	15.1	100	100
	1982	2384.0	7.1	1.66	15.8	101	99
	1983	2384.0	7.4	1.61	16.5	106	96
	1984	2384.0	7.5	1.61	17.0	107	96
	1985	2384.0	8.0	1.58	16.6	114	95
hout-, papier- en grafische ind.	1981	780.0	7.5	1.45	18.1	100	100
	1982	780.0	6.8	1.45	17.5	91	100
	1983	780.0	7.6	1.39	19.7	101	96
	1984	780.0	7.5	1.47	18.3	100	101
	1985	780.0	9.4	1.48	20.2	125	102
chemische industrie	1981	857.0	5.1	1.79	10.3	100	100
	1982	857.0	5.6	1.89	10.8	110	106
	1983	857.0	5.0	1.67	10.3	98	93
	1984	857.0	6.2	1.58	14.2	122	88
	1985	857.0	8.4	1.65	15.7	165	92
overige	1981	527.0	6.6	1.85	13.1	100	100
	1982	527.0	6.0	1.77	11.3	91	96
	1983	527.0	7.5	1.75	15.3	114	95
	1984	527.0	8.2	1.95	15.3	124	105
	1985	527.0	9.2	1.72	18.0	139	93
totaal	1981	4548.0	6.7	1.68	14.3	100	100
	1982	4548.0	6.6	1.68	14.4	99	100
	1983	4548.0	7.0	1.60	15.6	104	95
	1984	4548.0	7.4	1.62	16.4	110	96
	1985	4548.0	8.4	1.59	17.1	125	95

In de eerste plaats zien we dat de verzuimontwikkeling van de blijvers bij elk der bedrijfstakken ongunstig afsteekt bij de ontwikkeling van het verzuim van het totale personeel. Zonder personeelsswisselingen zou de ontwikkeling van het verzuim bij de beschreven bedrijven dus minder gunstig of meer ongunstig zijn geweest.

Ten tweede valt op dat de blijvers met de relatief gunstigste verzuimontwikkeling te vinden zijn bij de bedrijfstakken waarvan de personeelssterkte sinds 1981 is toegenomen (voedings- en genotmiddelenindustrie; hout-, papier- en grafische industrie). Daarentegen is bij de bedrijfstakken met een afnemende personeelssterkte het verzuim van de blijvers ten opzichte van 1981 relatief fors toegenomen.

Beide observaties illustreren dat de interpretatie van de verzuimontwikkeling van een bedrijf niet los gezien kan worden van de ontwikkelingen die in het personeelsbestand hebben plaatsgevonden. Om deze reden zullen we in de volgende paragrafen eerst nader ingaan op de ontwikkeling van het verzuim van de blijvers en de personeelsontwikkeling alvorens we terugkomen op de verzuimontwikkeling bij de bedrijven.

3.4 Het verzuim van de blijvers

3.4.1 Interpretatiemogelijkheden

In de hiernavolgende reeks tabellen en figuren worden de blijvers en hun verzuim naar een aantal kenmerken onderscheiden. Deze beschrijving laat zien hoe het verzuim zich bij verschillende (risico-)groepen heeft ontwikkeld, zonder dat het personeelsverloop direkt op deze ontwikkeling van invloed kan zijn. Bij de interpretatie van deze gegevens is desondanks enige voorzichtigheid op zijn plaats.

Per definitie zijn in de groep blijvers alleen die werknemers opgenomen die vanaf 1981 tot en met 1985 ononderbroken bij een bedrijf in dienst zijn geweest. In elk jaar wordt over dezelfde werknemers gerapporteerd. Daarmee is niet gezegd, dat deze werknemers in alle jaren hetzelfde zijn. Integendeel, zeker is dat zij zullen veranderen op de volgende kenmerken:

- a) de leeftijd: de blijvers zullen in elk volgend jaar één jaar ouder worden;
- b) het aantal dienstjaren: de blijvers zullen in elk volgend jaar één jaar langer in dienst zijn;
- c) het resterend aantal dienstjaren: de datum van uitdiensttreden zal in elk volgend jaar één jaar naderbij komen.

Naast deze zekere veranderingen zijn op tal van andere kenmerken veranderingen mogelijk. Een werknemer kan bijvoorbeeld in het huwelijk treden, binnen het bedrijf van functie veranderen, op andere tijden gaan werken, etc. Eigenlijk valt maar één kenmerk als constant aan te merken: het geslacht.

Kortom, het is zeker dat de blijvers in verschillende jaren op een aantal kenmerken ongelijk zullen zijn. Dit betekent dat de ontwikkeling in het verzuim die bij de blijvers zichtbaar is ten dele aan deze

ongelijkheid te wijten kan zijn. Als we de verzuimontwikkeling van de blijvers willen beschouwen als de ontwikkeling van een constante groep (de ontwikkeling van het verzuim bij de gemiddelde werknemer), zal correctie voor deze ongelijkheid noodzakelijk zijn.

3.4.2 De geschatte indices

Als hulpmiddel bij de interpretatie van de verzuimontwikkeling van de blijvers zijn de tabellen van geschatte indices voorzien. Deze indices geven een benadering van de verzuimontwikkeling van de betreffende groep blijvers, die niet aan de toename van de leeftijd en aan het WAO-Ziektewetjaar te wijten kan zijn. In bijlage 11 wordt uitvoerig op de berekeningswijze van deze indices ingegaan.

Deze indices zullen in vergelijking met de ongecorrigeerde verzuimcijfers zullen de indices dus een betere indruk geven van de trendmatige ontwikkeling die zich in het verzuim van de gemiddelde werknemer heeft voorgedaan. Desalniettemin is bij de interpretatie van de indices de nodige voorzichtigheid geboden. De geschatte indices zijn berekend op basis van veronderstellingen die weliswaar waarschijnlijk maar zeker niet persé juist zijn. Het verdient daarom aanbeveling de geschatte indices slechts als een steun bij, maar niet als vervanging voor, de interpretatie van de verzuimontwikkeling bij de blijvers te gebruiken. Om dit "zachte" karakter van de geschatte indices te benadrukken zijn zij of van een sterretje of van haakjes voorzien. Een sterretje is toegevoegd aan de indices waarbij een leeftijdscorrectie werd toegepast; haakjes zijn geplaatst rond de index waarbij ook met de WAO-toetreders in 1986 rekening werd gehouden.

3.4.3 De trendmatige ontwikkeling bij de gemiddelde werknemer

In de tabellen 3.3 t/m 3.9 zijn verzuimcijfers opgenomen over de periode 1981 t/m 1985 van blijvers onderscheiden naar de volgende kenmerken: leeftijd, geslacht, burgerlijke staat, personeelscategorie, soort dienst, leidinggevend niveau en wekelijkse arbeidsduur. Daarnaast zijn voor een tweetal kenmerken (leeftijd, personeelscategorie) figuren opgenomen waarin de seizoenspatronen, die zich in deze periode hebben voorgedaan, worden geïllustreerd. De opgenomen kenmerken vormen slechts een selectie van de kenmerken die van deze werknemers bekend zijn. Ook worden, in vergelijking met het vorige hoofdstuk, per kenmerk minder

niveaus onderscheiden. Beide beperkingen vloeien voort uit praktische overwegingen: de specificaties zijn zodanig gekozen dat de belangrijkste relaties in de tijd en tussen de kenmerken zichtbaar zijn.

We zullen de tabellen, noch de bijbehorende bijlagen, hier in detail bespreken. We beperken ons tot de vraag wat er op grond van het verzuim van de blijvers over de trendmatige ontwikkeling van het verzuim van specifieke categorieën werknemers te zeggen valt.

Het eerste dat bij globale bestudering van de tabellen opvalt, zijn de verschillen tussen de ontwikkeling van de werkelijke waarden en van de bijbehorende indices. Bij de totale groep blijvers zien we bij de werkelijke waarden: (1) Een lichte stijging van het verzuimpercentage tussen 1981 en 1984 gevolgd door een sterke toename van dit percentage in 1985, (2) een lichte daling van de meldingsfrequentie tussen 1981 en 1985 en (3) een voortdurende toename van de gemiddelde duur. Bij de indices is daarentegen van geen duidelijke stijging of daling sprake; zowel de indices van het verzuimpercentage als van de meldingsfrequentie zijn, afgezien van enkele minimale fluctuaties, gelijk gebleven. Kortom, als we de verzuimontwikkeling van de blijvers ontdoen van het effect van veroudering en van het effect van het Ziektewetwachtjaar voorafgaand aan de WAO, resteert een in de tijd vrijwel constant verzuumniveau. Het lijkt er op dat het verzuim van de gemiddelde werknemer tussen 1981 en 1985 noch is af- noch is toegenomen.

Een meer gedetailleerde bestudering van de tabellen maakt echter duidelijk dat deze stelling niet op elke categorie van werknemers van toepassing is. De trendmatige ontwikkeling bij ouderen is bijvoorbeeld ongunstiger dan bij jongeren (tabel 3.3), terwijl zich ook bij werknemers in ploegendienst een minder gunstige ontwikkeling lijkt voort te doen (tabel 3.7). Op zich zijn dit soort verschillen in ontwikkeling van weinig algemene betekenis. Het is zeker niet gezegd, dat bij andere dan de onderzochte bedrijven dezelfde verschillen te vinden zullen zijn. Wel wijzen de gepresenteerde gegevens er op dat de trendmatige ontwikkeling van het verzuim per personeelscategorie verschillend kan zijn. De indruk dat vooral werknemers met een hoog verzuimrisico bijvoorbeeld handarbeiders een stijgende tendens vertonen, is in dit verband vermeldenswaard.

Tabel 3.3 Het verzuim van de blijvers in 1981 t/m 1985 naar leeftijd

LEEFTIJD	jaar	aantal	werkelijke waarden			indices	
			perc.	freq.	duur	perc.	freq.
t/m 35 jaar	1981	2044.0	7.1	2.10	12.3	100	100
	1982	1877.5	6.8	2.08	12.0	94*	100*
	1983	1686.3	7.3	2.04	12.7	101*	100*
	1984	1543.7	7.5	2.05	13.4	101*	102*
	1985	1401.0	8.0	2.04	13.7	(88)	103*
36 jaar en ouder	1981	2476.0	6.2	1.33	16.7	100	100
	1982	2642.5	6.4	1.39	16.8	101*	107*
	1983	2833.7	6.7	1.33	18.1	104*	107*
	1984	2976.2	7.2	1.39	18.6	110*	111*
	1985	3119.0	8.6	1.39	19.3	(111)	114*
onbekend	1981	28.0	-	-	-	-	-
	1982	28.0	-	-	-	-	-
	1983	28.0	-	-	-	-	-
	1984	28.0	-	-	-	-	-
	1985	28.0	-	-	-	-	-
totaal	1981	4548.0	6.7	1.68	14.3	100	100
	1982	4548.0	6.6	1.68	14.4	97*	102*
	1983	4548.0	7.0	1.60	15.6	101*	99*
	1984	4548.0	7.4	1.62	16.4	105*	102*
	1985	4548.0	8.4	1.59	17.1	(100)	102*

Tabel 3.4 Het verzuim van de blijvers in 1981 t/m 1985 naar geslacht

GESLACHT	jaar	aantal	werkelijke waarden			indices	
			perc.	freq.	duur	perc.	freq.
man	1981	4167.0	6.7	1.64	14.9	100	100
	1982	4167.0	6.8	1.65	15.0	98*	102*
	1983	4167.0	7.2	1.56	16.4	104*	99*
	1984	4167.0	7.5	1.58	17.0	107*	102*
	1985	4167.0	8.4	1.55	17.5	(100)	102*
vrouw	1981	381.0	5.7	2.11	9.4	100	100
	1982	381.0	5.3	2.05	9.9	91*	99*
	1983	381.0	5.3	2.04	8.8	89*	100*
	1984	381.0	6.4	1.99	11.3	106*	99*
	1985	381.0	8.8	2.06	14.5	(124)	103*
totaal	1981	4548.0	6.7	1.68	14.3	100	100
	1982	4548.0	6.6	1.68	14.4	97*	102*
	1983	4548.0	7.0	1.60	15.6	101*	99*
	1984	4548.0	7.4	1.62	16.4	105*	102*
	1985	4548.0	8.4	1.59	17.1	(100)	102*

Tabel 3.5 Het verzuim van de blijvers in 1981 t/m 1985 naar burgerlijke staat

BURGERLIJKE STAAT	jaar	aantal	werkelijke waarden			indices	
			perc.	freq.	duur	perc.	freq.
ongehuwd	1981	865.7	5.9	1.93	10.8	100	100
	1982	817.7	6.0	1.84	12.3	100*	97*
	1983	778.8	5.8	1.79	11.0	94*	96*
	1984	723.7	6.2	1.78	12.9	99*	97*
	1985	694.0	6.6	1.71	13.0	(83)	95*
gehuwd	1981	3569.3	6.8	1.61	15.4	100	100
	1982	3609.6	6.7	1.64	14.8	97*	104*
	1983	3642.7	7.2	1.54	16.7	102*	99*
	1984	3692.9	7.5	1.58	17.2	105*	98*
	1985	3721.9	8.7	1.56	17.9	(103)	104*
ex-gehuwd	1981	97.5	9.3	2.14	12.4	-	-
	1982	105.7	9.2	2.03	19.8	-	-
	1983	112.4	9.5	2.18	15.3	-	-
	1984	117.3	9.5	2.05	17.5	-	-
	1985	119.1	11.6	1.93	18.7	-	-
onbekend	1981	15.0	-	-	-	-	-
	1982	15.0	-	-	-	-	-
	1983	14.0	-	-	-	-	-
	1984	14.0	-	-	-	-	-
	1985	13.0	-	-	-	-	-
totaal	1981	4548.0	6.7	1.68	14.3	100	100
	1982	4548.0	6.6	1.68	14.4	97*	102*
	1983	4548.0	7.0	1.60	15.6	101*	99*
	1984	4548.0	7.4	1.62	16.4	105*	102*
	1985	4548.0	8.4	1.59	17.1	(100)	102*

Tabel 3.6 Het verzuim van de blijvers in 1981 t/m 1985 naar personeelscategorie

PERSONEELSCAT.	jaar	aantal	werkelijke waarden			indices	
			perc.	freq.	duur	perc.	freq.
beambte	1981	1461.2	3.3	1.42	8.5	100	100
	1982	1462.6	3.5	1.46	9.0	102*	105*
	1983	1463.0	3.3	1.32	8.7	93*	97*
	1984	1488.9	3.5	1.41	9.2	95*	106*
	1985	1492.7	5.2	1.38	11.1.	(105)	106*
handarbeider	1981	2653.9	8.5	1.86	16.5	100	100
	1982	2653.4	8.2	1.82	16.4	95*	99*
	1983	2653.0	9.1	1.78	18.1	104*	99*
	1984	2628.0	9.5	1.76	19.5	108*	99*
	1985	2624.3	10.4	1.75	19.6	(102)	101*
onbekend	1981	432.8	-	-	-	-	-
	1982	432.0	-	-	-	-	-
	1983	432.0	-	-	-	-	-
	1984	431.0	-	-	-	-	-
	1985	431.0	-	-	-	-	-
totaal	1981	4548.0	6.7	1.68	14.3	100	100
	1982	4548.0	6.6	1.68	14.4	97*	102*
	1983	4548.0	7.0	1.60	15.6	101*	99*
	1984	4548.0	7.4	1.62	16.4	105*	102*
	1985	4548.0	8.4	1.59	17.1	(100)	102*

Tabel 3.7 Het verzuim van de blijvers in 1981 t/m 1985 naar soort dienst

SOORT DIENST	jaar	aantal	werkelijke waarden			indices	
			perc.	freq.	duur	perc.	freq.
dagdienst	1981	2860.8	5.1	1.56	11.6	100	100
	1982	2836.7	5.1	1.58	11.8	98*	103*
	1983	2821.4	5.2	1.46	12.5	97*	97*
	1984	2806.1	5.5	1.52	13.4	100*	103*
	1985	2785.2	7.1	1.51	14.2	(105)	104*
ploegendienst	1981	1681.2	9.4	1.87	18.2	100	100
	1982	1706.3	9.2	1.85	18.1	97*	101*
	1983	1721.6	10.0	1.83	19.7	104*	101*
	1984	1736.8	10.4	1.78	20.6	107*	100*
	1985	1757.8	10.6	1.73	21.1	(94)	99*
overige	1981	6.0	-	-	-	-	-
	1982	5.0	-	-	-	-	-
	1983	5.0	-	-	-	-	-
	1984	5.0	-	-	-	-	-
	1985	5.0	-	-	-	-	-
totaal	1981	4548.0	6.7	1.68	14.3	100	100
	1982	4548.0	6.6	1.68	14.4	97*	102*
	1983	4548.0	7.0	1.60	15.6	101*	99*
	1984	4548.0	7.4	1.62	16.4	105*	102*
	1985	4548.0	8.4	1.59	17.1	(100)	102*

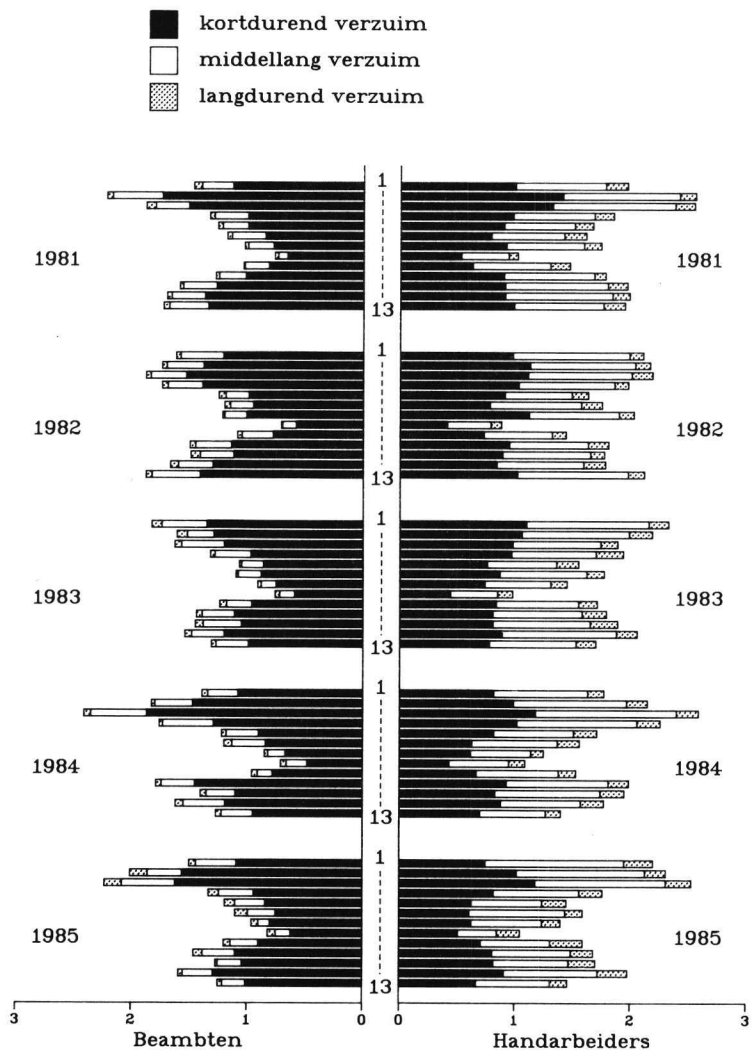
Tabel 3.8 Het verzuim van de blijvers in 1981 t/m 1985 naar leidinggevend niveau

NIVEAU LEIDING	jaar	aantal	werkelijke waarden			indices	
			perc.	freq.	duur	perc.	freq.
uitvoerend	1981	3383.3	7.4	1.73	15.5	100	100
	1982	3376.4	7.3	1.71	15.7	97*	101*
	1983	3369.0	7.9	1.66	16.9	104*	99*
	1984	3367.8	8.1	1.70	17.2	105*	103*
	1985	3367.0	8.8	1.64	17.7	(96)	102*
leidinggevend	1981	400.7	3.2	.97	12.9	100	100
	1982	407.0	3.7	1.06	11.5	112*	112*
	1983	415.0	4.0	.95	16.8	118*	104*
	1984	416.2	4.0	1.04	13.8	114*	116*
	1985	417.0	5.3	1.06	14.5	(112)	122*
onbekend	1981	764.0	-	-	-	-	-
	1982	764.0	-	-	-	-	-
	1983	764.0	-	-	-	-	-
	1984	764.0	-	-	-	-	-
	1985	764.0	-	-	-	-	-
totaal	1981	4548.0	6.7	1.68	14.3	100	100
	1982	4548.0	6.6	1.68	14.4	97*	102*
	1983	4548.0	7.0	1.60	15.6	101*	99*
	1984	4548.0	7.4	1.62	16.4	105*	102*
	1985	4548.0	8.4	1.59	17.1	(100)	102*

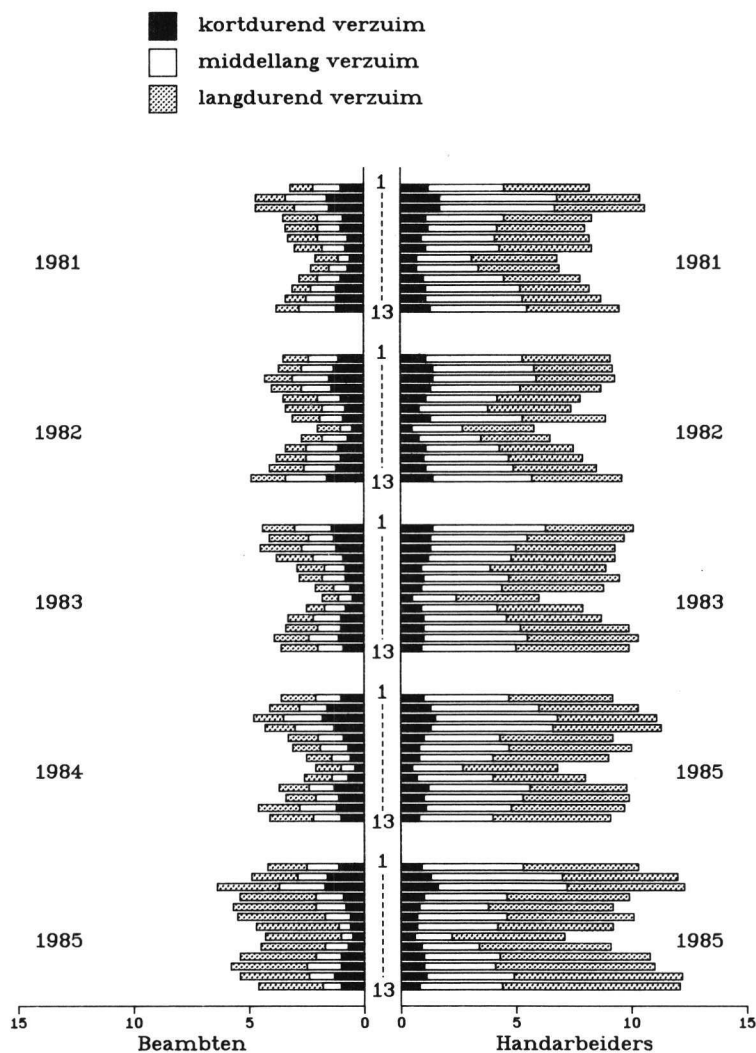
Tabel 3.9 Het verzuim van de blijvers in 1981 t/m 1985 naar wekelijkse arbeidsduur

WERKUREN	jaar	aantal	werkelijke waarden			indices	
			perc.	freq.	duur	perc.	freq.
32 uur en minder	1981	138.6	6.3	1.75	13.1	100	100
	1982	146.0	5.9	1.93	11.1	92*	112*
	1983	161.9	5.5	1.75	10.7	83*	103*
	1984	168.3	5.9	1.81	12.1	88*	109*
	1985	244.7	9.1	1.58	17.5	(117)	97*
meer dan 32 uur	1981	4406.4	6.7	1.67	14.4	100	100
	1982	4399.0	6.7	1.67	14.6	98*	102*
	1983	4383.2	7.1	1.59	15.8	102*	99*
	1984	4376.7	7.4	1.61	16.6	105*	102*
	1985	4300.3	8.4	1.59	17.1	(100)	102*
onbekend	1981	3.0	-	-	-	-	-
	1982	3.0	-	-	-	-	-
	1983	3.0	-	-	-	-	-
	1984	3.0	-	-	-	-	-
	1985	3.0	-	-	-	-	-
totaal	1981	4548.0	6.7	1.68	14.3	100	100
	1982	4548.0	6.6	1.68	14.4	97*	102*
	1983	4548.0	7.0	1.60	15.6	101*	99*
	1984	4548.0	7.4	1.62	16.4	105*	102*
	1985	4548.0	8.4	1.59	17.1	(100)	102*

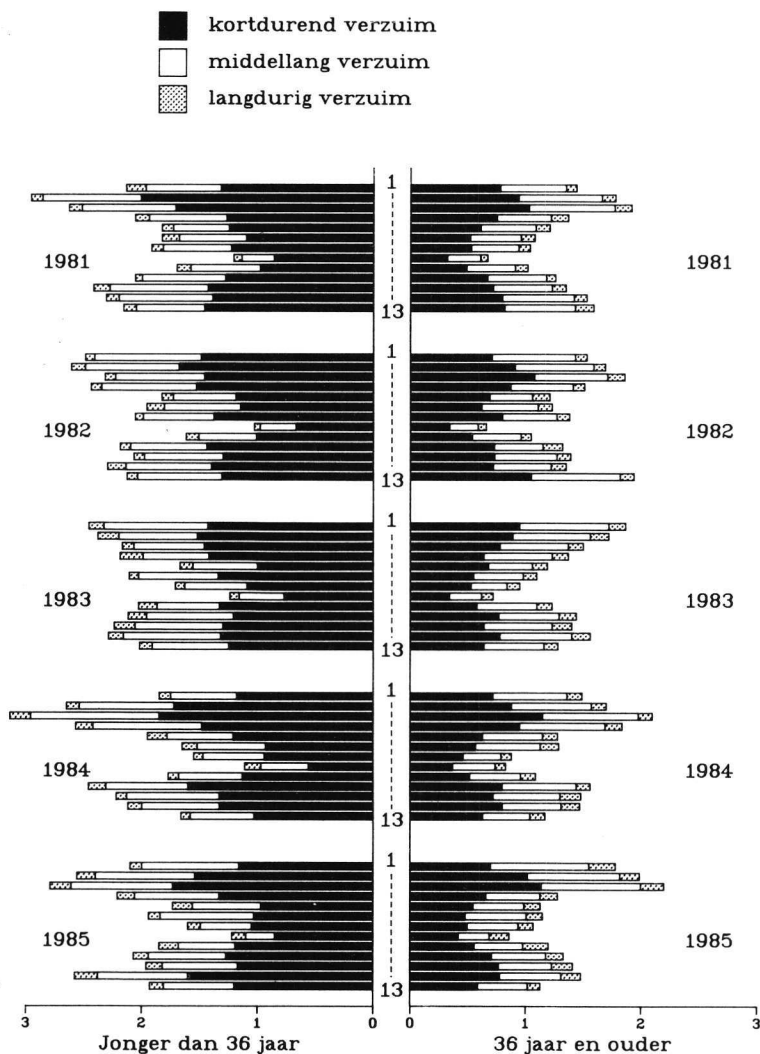
Figuur 3.1. Seizoenpatronen in het ziekteverzuim van de blijvers: de meldingsfrequentie; naar personeelscategorie.



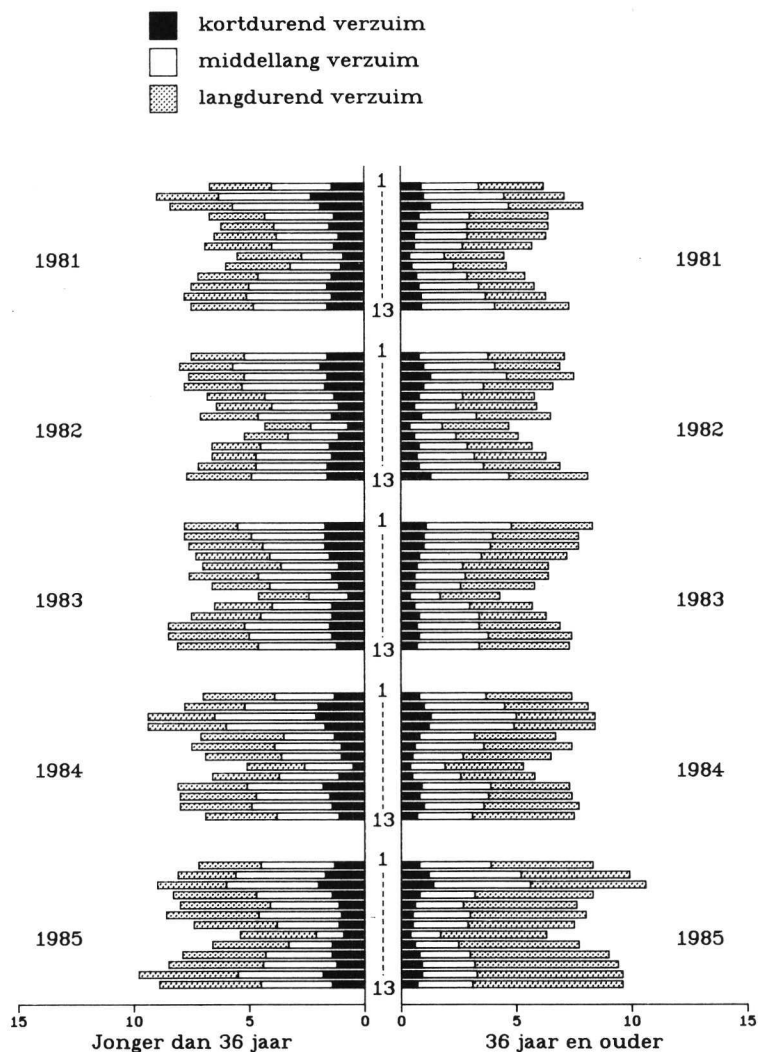
Figuur 3.2. Seizoenpatronen in het ziekteverzuim van de blijvers: het verzuimpercentage; naar personeelscategorie.



Figuur 3.3. Seizoenpatronen in het ziekteverzuim van de blijvers: de meldingsfrequentie; naar leeftijd.



Figuur 3.4. Seizoenpatronen in het ziekteverzuim van de blijvers: het verzuimpercentage; naar leeftijd.



3.5 De invloed van het personeelsverloop

In paragraaf 3.3 merkten we op dat de interpretatie van de verzuimontwikkeling van een bedrijf niet los gezien kan worden van de ontwikkelingen die in het personeelsbestand hebben plaatsgevonden. Aan de hand van enkele tabellen zullen we deze opmerking nader toelichten.

Uit tabel 3.1 valt af te lezen dat de totale personeelssterkte van de hier beschreven bedrijven tussen de meeste jaren is afgenomen. Op zich zeggen deze saldo's weinig over de ontwikkeling van het personeelsbestand bij deze bedrijven. Een gelijkblijvende personeelsomvang kan bijvoorbeeld bereikt worden door dezelfde werknemers te handhaven, maar ook door veel ontslagen te compenseren met het aanstellen van veel nieuwe werknemers. Met betrekking tot het ziekteverzuim is dit onderscheid echter wel van belang. De tabellen 3.10 en 3.11 geven hiervan een illustratie.

Tabel 3.10 laat zien dat de nieuw aangestelde werknemers (de nieuwkomers) voornamelijk uit de jongere leeftijdscategorieën afkomstig zijn, terwijl uit tabel 3.11 blijkt dat de ontslagen werknemers (de vertrekkers) tamelijk gelijkmatig over de leeftijdscategorieën verdeeld zijn. Daarnaast zien we tussen beide tabellen niet onbelangrijke verschillen in verzuim. De nieuwkomers onderscheiden zich door een relatief laag verzuim, terwijl de vertrekkers gekenmerkt worden door een hoog tot zeer hoog verzuimpercentage. Zowel de aanstelling als het ontslag van personeel zal het verzuimniveau van een bedrijf verlagen.

Het effect van de nieuwkomers op het verzuimniveau valt te verklaren uit hun leeftijd. Uit vergelijking van tabel 3.10 met tabel 3.13 valt af te leiden dat de gemiddelde leeftijd van de nieuwkomers lager is dan van het totale personeel. Gezien de positieve samenhang tussen leeftijd en het verzuimpercentage valt daarom bij de nieuwkomers in de regel een lager verzuimpercentage te verwachten.

De invloed van de vertrekkers op het verzuimniveau hangt niet zozeer samen met hun leeftijd als wel met hun gezondheid. Tabel 3.11 laat zien dat de vertrekkers van bijna alle leeftijdscategorieën een hoog verzuim vertonen. Uit tabel 3.12 valt echter af te leiden dat aan dit hoge verzuim vooral de WAO-toetreders debet zijn. De verlaging van het verzuimpercentage door het vertrek van personeel valt in belangrijke mate toe te schrijven aan werknemers die om gezondheidsredenen de dienst, via de WAO, vroegtijdig verlaten.

Tabel 3.10 Het verzuim van de nieuwkomers in 1981 t/m 1985 naar leeftijd

WERKUREN	jaar	aantal	werkelijke waarden			indices	
			perc.	freq.	duur	perc.	freq.
t/m 25 jaar	1981	159.2	5.1	2.06	8.4	100	100
	1982	110.8	4.6	1.76	7.8	90	85
	1983	66.7	1.7	1.20	5.0	-	-
	1984	146.0	2.1	1.33	5.7	41	65
	1985	170.9	4.0	1.52	8.6	78	74
26 - 35 jaar	1981	107.1	6.8	2.05	10.5	100	100
	1982	68.9	4.1	1.57	8.9	-	-
	1983	55.9	6.0	1.32	12.1	-	-
	1984	81.7	3.6	1.33	8.7	-	-
	1985	119.7	3.4	1.53	6.9	50	75
36 - 45 jaar	1981	57.0	4.6	1.56	8.3	-	-
	1982	38.4	5.9	1.41	13.6	-	-
	1983	32.4	6.6	1.11	15.3	-	-
	1984	44.2	4.2	1.06	13.0	-	-
	1985	58.1	6.6	1.21	13.5	-	-
46 - 55 jaar	1981	37.0	1.9	.62	28.3	-	-
	1982	24.7	1.9	.61	11.2	-	-
	1983	23.0	5.3	1.05	15.2	-	-
	1984	19.3	1.8	.67	8.9	-	-
	1985	26.9	5.3	1.19	21.8	-	-
56 - 65 jaar	1981	13.8	7.2	1.23	6.5	-	-
	1982	7.9	-	-	-	-	-
	1983	5.6	-	-	-	-	-
	1984	5.1	-	-	-	-	-
	1985	6.3	-	-	-	-	-
onbekend	1981	1.0	-	-	-	-	-
	1982	0.0	-	-	-	-	-
	1983	0.0	-	-	-	-	-
	1984	0.0	-	-	-	-	-
	1985	0.0	-	-	-	-	-
totaal	1981	375.1	5.2	1.80	9.6	100	100
	1982	250.8	4.4	1.50	9.3	85	83
	1983	183.6	4.3	1.17	10.2	83	65
	1984	296.3	2.9	1.24	7.7	56	69
	1985	381.7	4.3	1.44	9.4	83	80

Tabel 3.11 Het verzuim van de vertrekkers in 1981 t/m 1985 naar leeftijd

LEEFTIJD	jaar	aantal	werkelijke waarden			indices	
			perc.	freq.	duur	perc.	freq.
t/m 25 jaar	1981	98.1	10.3	2.52	17.4	-	-
	1982	93.4	11.0	2.20	19.2	-	-
	1983	55.7	12.8	2.15	25.0	-	-
	1984	73.1	13.9	2.10	22.9	-	-
	1985	80.6	10.0	2.27	17.1	-	-
26 - 35 jaar	1981	96.1	20.9	2.22	43.9	-	-
	1982	92.5	22.6	1.94	56.5	-	-
	1983	68.2	26.0	2.14	65.0	-	-
	1984	77.4	22.3	2.14	52.2	-	-
	1985	105.7	22.9	2.47	41.7	-	-
36 - 45 jaar	1981	45.4	29.3	1.56	89.7	-	-
	1982	50.3	37.8	1.55	105.0	-	-
	1983	41.3	46.1	1.26	120.0	-	-
	1984	57.5	45.3	1.21	137.7	-	-
	1985	70.6	30.1	1.11	119.1	-	-
46 - 55 jaar	1981	49.4	48.6	.83	199.1	-	-
	1982	54.0	48.3	.72	192.0	-	-
	1983	42.4	49.4	.57	213.3	-	-
	1984	43.1	76.8	.69	233.1	-	-
	1985	59.9	49.3	.92	171.4	-	-
56 - 65 jaar	1981	151.7	17.5	.88	108.4	100	100
	1982	60.3	33.4	1.29	114.1	-	-
	1983	155.0	15.1	1.05	65.8	86	119
	1984	49.4	25.5	1.01	117.7	-	-
	1985	76.6	28.5	.91	136.5	-	-
onbekend	1981	.9	-	-	-	-	-
	1982	.9	-	-	-	-	-
	1983	1.6	-	-	-	-	-
	1984	2.0	-	-	-	-	-
	1985	2.8	-	-	-	-	-
totaal	1981	441.7	21.3	1.60	69.1	100	100
	1982	351.4	27.7	1.65	78.2	130	103
	1983	364.1	24.7	1.39	79.4	116	87
	1984	302.5	33.4	1.55	94.7	157	97
	1985	396.1	26.6	1.65	77.8	125	103

Tabel 3.12 Het verzuim van de vertrekkers in 1981 t/m 1985 naar uitdienststreden

UITDIENSTREDEN	jaar	aantal	werkelijke waarden			indices	
			perc.	freq.	duur	perc.	freq.
naar WAO	1981	58.6	98.6	.26	317.3	-	-
	1982	71.0	98.6	.56	267.1	-	-
	1983	62.2	98.8	.35	294.1	-	-
	1984	78.9	99.1	.37	292.0	-	-
	1985	71.7	97.5	.35	295.3	-	-
ontslag genomen	1981	108.4	10.3	2.29	16.6	100	100
	1982	77.9	11.8	2.27	21.1	-	-
	1983	58.1	10.2	2.26	19.5	-	-
	1984	89.7	10.7	2.33	17.2	-	-
	1985	103.6	10.3	2.01	17.2	100	88
ontslag gekregen	1981	198.8	8.3	1.62	21.9	100	100
	1982	128.0	8.5	1.88	18.5	102	116
	1983	107.1	10.8	1.80	27.9	130	111
	1984	91.1	8.3	1.71	22.8	-	-
	1985	93.5	11.1	2.37	18.5	-	-
pensioen of VUT	1981	16.9	7.1	1.42	18.3	-	-
	1982	25.0	6.8	1.24	24.1	-	-
	1983	34.4	9.9	.99	25.4	-	-
	1984	9.0	-	-	-	-	-
	1985	38.5	14.6	1.09	51.4	-	-
andere redenen	1981	55.4	14.3	1.76	30.0	-	-
	1982	48.0	13.8	1.69	29.8	-	-
	1983	101.1	8.7	1.22	26.0	-	-
	1984	33.9	15.2	1.94	28.6	-	-
	1985	88.7	11.6	1.77	23.9	-	-
onbekend	1981	3.6	-	-	-	-	-
	1982	1.6	-	-	-	-	-
	1983	1.2	-	-	-	-	-
	1984	0.0	-	-	-	-	-
	1985	0.0	-	-	-	-	-
totaal	1981	441.7	21.3	1.60	69.1	100	100
	1982	351.4	27.7	1.65	78.2	130	103
	1983	364.1	24.7	1.39	79.4	116	87
	1984	302.5	33.4	1.55	94.7	157	97
	1985	396.1	26.6	1.65	77.8	125	103

3.6 De ontwikkeling van het verzuim bij de bedrijven

In deze slotparagraaf keren we terug naar het verzuim op bedrijfsniveau. De totaalregels in tabel 3.1 lieten zien dat het verzuimpercentage bij de onderzochte bedrijven tussen 1981 en 1984 vrijwel constant is gebleven, maar in 1985 vrij sterk is gedaald. De vraag is waaraan we deze laatste daling toe kunnen schrijven. Is deze daling trendmatig van karakter of kan zij beschouwd worden als een incidenteel effect van het personeelsverloop?

Het antwoord op deze vraag is eigenlijk al eerder gegeven. Op grond van de beschouwing van de verzuimontwikkeling van de blijvers, constateerden we in paragraaf 3.4.3 dat het verzuim van de gemiddelde werknemer tussen 1981 en 1985 vrijwel constant is gebleven. Er bestaat daarom weinig aanleiding om te veronderstellen dat zich in de omstandigheden die relevant zijn voor het ziekteverzuim gedurende het beschouwde tijdvak veranderingen hebben voorgedaan. Het ligt meer voor de hand om de afname van het verzuimpercentage aan het personeelsverloop toe te schrijven.

Tabel 3.13 laat zien welk effect het personeelsverloop op het verzuim heeft gehad. Ten eerste valt op dat bij de leeftijdscategorieën tot 40 jaar het verzuimpercentage in 1985 ten opzichte van 1981 is afgenomen, terwijl het verzuimpercentage in de categorieën vanaf 41 jaar gelijk is gebleven of is toegenomen. Met name de ontwikkeling bij de jongste leeftijdsgroep steekt gunstig af van de trendmatige ontwikkeling die bij de jongere blijvers werd geconstateerd. Voor de vermindering van het verzuim in de jongere leeftijdscategorieën zal dus vooral het personeelsverloop verantwoordelijk zijn. Ten tweede heeft in de (hoogverzuimende) leeftijdscategorieën boven 56 jaar een duidelijke afname van de personeelssterkte plaatsgevonden. Per saldo is de bijdrage van de hoogverzuimende werknemers aan het verzuimpercentage van de bedrijven dus kleiner geworden.

Samenvattend kan niet worden geconcludeerd dat het verzuimrisico van de werknemers in de onderzochte bedrijven lager is geworden, maar wel dat - in vergelijking met 1981 - in 1985 werknemers met een gemiddeld lager verzuimrisico in deze bedrijven werkzaam zijn.

Tabel 3.13 De leeftijdsopbouw en het verzuim van het totale personeel in 1981 en 1985

LEEFTIJD	jaar	aantal		perc.	freq.	duur
		abs.	%			
t/m 20 jaar	1981	229.0	3.6	7.0	2.31	10.0
	1985	71.4	1.1	4.7	1.65	10.7
21 - 25 jaar	1981	747.9	11.9	8.6	2.56	12.4
	1985	689.8	10.9	6.4	2.00	11.5
26 - 30 jaar	1981	826.9	13.2	10.3	2.32	15.8
	1985	878.2	13.9	7.5	1.97	13.6
31 - 35 jaar	1981	903.2	14.4	10.2	2.11	17.4
	1985	874.7	13.9	8.7	1.87	17.2
36 - 40 jaar	1981	835.1	13.3	10.0	1.59	21.4
	1985	1008.6	16.0	8.2	1.49	21.2
41 - 45 jaar	1981	818.3	13.0	8.9	1.58	19.3
	1985	851.8	13.5	9.0	1.44	24.6
46 - 50 jaar	1981	683.6	10.9	9.2	1.35	26.0
	1985	813.4	12.9	9.4	1.38	25.0
51 - 55 jaar	1981	592.3	9.4	11.2	1.18	34.4
	1985	659.5	10.5	11.1	1.24	30.7
56 - 60 jaar	1981	465.8	7.4	10.7	1.17	42.7
	1985	382.5	6.1	14.0	1.12	47.0
61 - 65 jaar	1981	141.8	2.3	12.7	1.21	39.5
	1985	41.0	0.7	15.3	.73	98.3
ouder dan 65 jaar	1981	.5	0.0	-	-	-
	1985	.4	0.0	-	-	-
onbekend	1981	41.4	0.7	-	-	-
	1985	31.8	0.5	-	-	-
totaal	1981	6285.8	100.0	9.9	1.80	20.1
	1985	6303.1	100.0	8.9	1.59	20.9

Gebruikte variabelen en afkortingen in de tabellen en de figuren

Ziekteverzuimvariabelen

Aantal (= gemiddelde personeelssterkte):

De som van de personeelssterktes per kalenderdag gedeeld door het aantal kalenderdagen in het betreffende jaar

Duur (= gemiddelde verzuimduur):

De som van de uren van de verzuimgevallen die in een bepaald jaar geëindigd zijn, gedeeld door het aantal van deze gevallen

Duur van een verzuimgeval:

De dag van ziekmelding en iedere kalenderdag die daarop volgt tot aan de dag van herstel melding

Freq. (= meldingsfrequentie):

Het aantal in het betreffende jaar aangevangen verzuimgevallen, gedeeld door de gemiddelde personeelssterkte in dat jaar

Gemiddelde duur:

Zie Duur

Gemiddelde personeelssterkte:

Zie Aantal

Indices:

Hoofdstuk 2: De verhouding tussen het verzuim van werknemers met een bepaald kenmerk en het verzuim van alle werknemers vermenigvuldigd met 100

Hoofdstuk 3: De verhouding tussen het (geschatte) verzuim van een bepaalde groep werknemers in een bepaald jaar en het verzuim van dezelfde groep werknemers in 1981 vermenigvuldigd met 100; geschatte indices zijn ter onderscheiding van een sterretje of haakjes voorzien (zie par. 3.4.2)

Meldingsfrequentie:

Zie Freq.

Meldingsfrequentie - kort:

De meldingsfrequentie die voor rekening komt van de, in een bepaald jaar aangevangen, verzuimgevallen met een duur van 1 t/m 7 kalenderdagen

Meldingsfrequentie - middel:

De meldingsfrequentie die voor rekening komt van de, in een bepaald jaar aangevangen, verzuimgevallen met een duur van 8 t/m 42 kalenderdagen

Meldingsfrequentie - lang:

De meldingsfrequentie die voor rekening komt van de, in een bepaald jaar aangevangen, verzuimgevallen met een duur vanaf 43 kalenderdagen

Perc. (= verzuimpercentage):

De som van de verzuimde kalenderdagen in een bepaald jaar, gedeeld door de som van de personeelssterktes per kalenderdag van dat jaar, vermenigvuldigd met 100

Personeelssterkte:

Het aantal personeelsleden dat op de loonlijst voorkomt en in actieve dienst is

Verzuimde kalenderdagen:

Het aantal verzuimde kalenderdagen behorend bij een verzuimgeval

Verzuimpercentage:

Zie Perc.

Verzuimpercentage - kort:

Het verzuimpercentage dat voor rekening komt van de, in een bepaald jaar voorkomende, verzuimgevallen met een duur van 1 t/m 7 kalenderdagen

Verzuimpercentage - middel:

Het verzuimpercentage dat voor rekening komt van de, in een bepaald jaar voorkomende, verzuimgevallen met een duur van 8 t/m 42 kalenderdagen

Verzuimpercentage - lang:

Het verzuimpercentage dat voor rekening komt van de, in een bepaald jaar voorkomende, verzuimgevallen met een duur vanaf 43 kalenderdagen

Persoons-, functie- en overige kenmerken

Bedrijfstak:

Een bedrijfstak wordt gevormd door samenvoeging van een of meer SBI-klassen

Burgerlijke staat:

ex-gehuwd: gescheidenen en weduwen/weduwrenaren

Leidinggevend niveau:

geen: uitsluitend een uitvoerende taak
lager kader: leidinggevend aan uitsluitend uitvoerenden
midden kader: leidinggevend aan lager kader
bedrijfsleiding: de staf van een arbeidsorganisatie

Nationaliteit:

overige EEG: Belgisch, Duits, Frans, Grieks, Brits of Italiaans
niet EEG: Oostenrijks, Portugees, Spaans, Turks, Joegoslavisch,
Chinees, Indonesisch, Marokkaans, Canadees,
Amerikaans, overige of geen/statenloos e.d.

Onbekend:

Het kenmerk wordt niet geregistreerd of is onbekend

Opleiding algemeen onderwijs:

LAVO: lager algemeen voorgezet onderwijs, ULO, VGLO
MAVO: middelbaar algemeen voorgezet onderwijs, MULO
HAVO: hoger algemeen voortgezet onderwijs, MMS
VWO: voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, atheneum,
gymnasium, HBS

Opleiding vakonderwijs:

geen: geen vakopleiding
LBO: lager beroepsonderwijs, bijv. LTS, huishoudschool of LEAO
MBO: middelbaar beroepsonderwijs, bijv. MTS, MEAO of MBA
HBO: hoger beroepsonderwijs, bijv. HTS, HEAO, SPD, Soc. Acad.
WO: wetenschappelijk onderwijs, bijv. universiteit of hogeschool

SBI-klasse:

Een klasse van arbeidsorganisaties met een gelijksoortige activiteit, volgens de S(tandaard) B(edrijfs)I(ndeling) van het CBS

Werkdagen:

Het gemiddeld aantal dagen per week waarop de werknemer voor de arbeidsorganisatie werkzaam is

Werkuren:

Het aantal contractueel vastgelegde werkuren per week (excl. overwerk e.d.), afgerond op gehele uren

Seizoenspatronen:

Het seizoenspatroon wordt beschreven aan de hand van 13 opeenvolgende periodes van 4 weken in een jaar. De eerste periode omvat de weeknummers 1 t/m 4, de tweede de nummers 5 t/m 8, etc.

Bijlagen

- Bijlage 1 Het ziekteverzuiminformatiesysteem van de CCOZ (ZVIS)
- Bijlage 2 Het verzuim in 1985 naar leeftijd en geslacht
- Bijlage 3 Het verzuim in 1985 naar leeftijd en bedrijfssector
- Bijlage 4 Het verzuim in 1985 naar nationaliteit en personeelscategorie
- Bijlage 5 Het verzuim in 1985 naar soort dienst en personeelscategorie
- Bijlage 6 Het verzuim in 1985 naar opleiding algemeen onderwijs en
 personeelscategorie : dagdienst
- Bijlage 7 Het verzuim in 1985 naar leidinggevend niveau en opleiding
 vakonderwijs
- Bijlage 8 Het verzuim in 1985 naar aantal jaren in dienst en
 bedrijfssector
- Bijlage 9 Het verzuim in 1985 naar aantal jaren in dienst, burgerlijke
 staat en geslacht
- Bijlage 10 Het verzuim in 1985 naar wekelijkse arbeidsduur en geslacht
- Bijlage 11 De geschatte indices
- Bijlage 12 Het verzuim van de blijvers in 1981 t/m 1985 naar leeftijd
 en geslacht
- Bijlage 13 Het verzuim van de blijvers in 1981 t/m 1985 naar geslacht
 en burgerlijke staat
- Bijlage 14 Het verzuim van de blijvers in 1981 t/m 1985 naar soort
 dienst en personeelscategorie
- Bijlage 15 Het verzuim van de blijvers in 1981 t/m 1985 naar geslacht
 en wekelijkse arbeidsduur

Bijlage 1 Het ziekteverzuiminformatiesysteem van de CCOZ (ZVIS)

1 Functies

De Stichting CCOZ onderhoudt een ziekteverzuiminformatiesysteem dat drie functies vervult:

- het fungeert als informatiesysteem voor deelnemende arbeidsorganisaties;
- het vormt een archief waaraan gegevens voor wetenschappelijk onderzoek worden ontleend;
- het is in aanleg een landelijk peilstation m.b.t. ziekteverzuim en andere sociale indicatoren, zoals WAO-toetreding en verloop.

Voorafgegaan door een beschrijving van de methodiek van het ZVIS wordt in de volgende paragrafen een korte toelichting op elk van deze functies gegeven.

2 Methodiek

Het ZVIS kent twee gescheiden stromen van gegevens aan de invoerzijde:

1) Persoons- en functiekenmerken:

Van alle werknemers van de deelnemende arbeidsorganisaties worden persoons- en functiekenmerken verzameld. Bij de aanvang van de registratie worden alle kenmerken per persoon ingevoerd; vervolgens worden alle latere mutaties op deze kenmerken in de tijd bijgehouden. Een volledige lijst van de geregistreerde kenmerken is te vinden in paragraaf 6 van deze bijlage.

2) Ziek- en herstelmeldingen:

Van elke werknemer worden de data van ziek- en herstelmelding geregistreerd. Alle data worden, op individueel niveau, continu opgeslagen in opeenvolgende functionele bestanden.

In het ZVIS zijn, met andere woorden, zowel actuele als historische gegevens over het ziekteverzuim en de kenmerken van elke werknemer voorhanden, waardoor een longitudinale benadering tot de mogelijkheden behoort. Dit longitudinale aspect en de individuele grondslag bepalen het unieke karakter van het ZVIS.

3 Informatiesysteem voor arbeidsorganisaties

Periodiek wordt aan arbeidsorganisaties die deelnemen aan het ZVIS een cijfermatig overzicht verstrekt van het ziekteverzuim. Hierbij zijn drie soorten van overzichten te onderscheiden:

1) Een maandelijks of 4-wekelijks bedrijfsspecifiek overzicht, waarin het verzuim wordt beschreven van enkele categorieën werknemers in termen van het verzuimpercentage, de gemiddelde duur en de meldingsfrequentie. De keuze van de categorieën werknemers waarover wordt gerapporteerd wordt grotendeels aan de arbeidsorganisaties zelf overgelaten.

2) Een kwartaaloverzicht dat, naast de verzuimcijfers van de arbeidsorganisatie zelf, de volgende referentiecijfers bevat:

- a) het verzuim in de bedrijfstak, waartoe de arbeidsorganisatie behoort;
- b) het verzuim van de arbeidsorganisatie in hetzelfde kwartaal van het vorige jaar.

Evenals in het maandoverzicht wordt het verzuim in termen van de meldingsfrequentie, de gemiddelde duur en het verzuimpercentage beschreven. Daarnaast bevat dit overzicht een extra specificatie van het kortdurend verzuim.

3) Een jaaroverzicht, dat geheel volgens de wensen van de deelnemer wordt samengesteld. De rapportage bevat in elk geval, naast de gebruikelijke verzuimgrootheden, een specificatie van het kort en langdurend verzuim. Het overzicht is derhalve bij uitstek geschikt voor een nadere analyse van het eigen verzuim. Ook kan het gebruikt worden voor het sociaal jaarverslag en/of voor de verslaggeving in het kader van de ARBO-wet.

4 Archief voor wetenschappelijk onderzoek

In het ZVIS zijn thans gegevens beschikbaar vanaf 1976. Met behulp van de ontwikkelde programmatuur kan een grote verscheidenheid aan tabellen, overzichten en deelbestanden worden geproduceerd, waardoor de gegevens snel en eenvoudig toegankelijk zijn voor onderzoeksdoeleinden.

Enkele voorbeelden van onderzoek waarbij gebruik gemaakt werd van de gegevens in het ZVIS zijn:

- Persoons- en functiekenmerken van WAO-toetreders
- Ziekteverzuim en verlof
- Deeltijdarbeid en ziekteverzuim
- Weekpatronen in het ziekteverzuim

Het gebruik van het ZVIS voor onderzoeksdoeleinden is niet voorbehouden aan de stichting CCOZ. Onder bepaalde condities worden ook aan andere onderzoekers gegevens uit het ZVIS ter beschikking gesteld. In elk geval zal ook dit onderzoek moeten voldoen aan de strikte condities die gesteld zijn ten aanzien van de bescherming van de privacy van personen en bedrijven.

5 Landelijk peilstation

De stichting CCOZ werkt aan een gerichte uitbreiding van het aantal deelnemende arbeidsorganisaties. Per 1 juli 1986 telde het ZVIS ca. 165 arbeidsorganisaties. Gestreefd wordt naar een verdere uitbreiding van dit aantal, in de richting van een panel dat representatief kan zijn voor het gehele Nederlandse bedrijfsleven, inclusief de non-profit sector. Met dit panel zal, in combinatie met gegevens van andere instanties, een gedetailleerd beeld van de aard en de ontwikkeling van het landelijke verzuim kunnen worden gegeven. Gedacht wordt hierbij aan kwartaalsgewijze publikaties over de ontwikkeling van het ziekteverzuim bij verschillende bedrijfssectoren. Daarnaast wordt rapportage overwogen over (de ontwikkeling van) het ziekteverzuim en andere sociale indicatoren in relatie tot bedrijfs-, persoons- en functiekenmerken. Het voor u liggende boekje kan als een voorloper van deze laatste optie beschouwd worden.

6 Geregistreerde persoons- en functiekenmerken

In het ZVIS worden de volgende persoons- en functiekenmerken geregistreerd (tussen haakjes staat het aantal categorieën vermeld):

- geboortedatum
- indienstdatum
- uitdienstdatum
- uitdienstkode (6)
- geslacht (2)
- burgerlijke staat (3)
- nationaliteit (20)
- opleiding algemeen onderwijs (6)
- opleiding vakonderwijs (5)
- woonplaatskode
- afdelingskode

- soort dienst (8)
- aantal werkdagen (5)
- aantal werkuren
- personeelscategorie (2)
- leidinggevend niveau (4)
- CAO-, functie- of schaalgroep
- WAO-uitkeringspercentage (8).

Bijlage 2 Het verzuim in 1985 naar leeftijd en geslacht

LEEFTIJD	aantal	verzuimpercentage				meldingsfrequentie			
		kort	middel	lang	totaal	kort	middel	lang	totaal
MAN									
t/m 25 jaar	1978.9	1.6	2.9	3.0	7.5	1.42	.66	.12	2.20
26 - 35 jaar	5171.2	1.5	2.8	3.5	7.8	1.37	.64	.11	2.12
36 - 45 jaar	5163.6	1.1	2.7	4.4	8.2	.99	.59	.14	1.72
46 - 55 jaar	3739.7	.8	2.7	6.8	10.3	.74	.56	.17	1.47
56 - 65 jaar	1396.5	.7	2.4	9.7	12.7	.58	.49	.18	1.25
totaal	17449.9	1.2	2.7	4.9	8.8	1.07	.60	.14	1.80
VROUW									
t/m 25 jaar	1922.0	1.8	2.6	4.4	8.8	2.03	.58	.15	2.76
26 - 35 jaar	1959.2	1.7	2.6	7.4	11.7	1.76	.59	.22	2.57
36 - 45 jaar	1451.6	1.3	2.5	7.0	10.8	1.26	.57	.18	2.02
46 - 55 jaar	994.0	1.1	2.6	9.0	12.7	1.04	.54	.22	1.79
56 - 65 jaar	284.7	.8	1.8	9.7	12.3	.72	.38	.18	1.28
totaal	6611.5	1.5	2.6	6.8	10.8	1.57	.57	.19	2.33
TOTAAL									
t/m 25 jaar	3900.8	1.7	2.8	3.7	8.1	1.72	.62	.13	2.47
26 - 35 jaar	7130.5	1.5	2.8	4.6	8.9	1.48	.63	.14	2.25
36 - 45 jaar	6615.2	1.1	2.7	5.0	8.7	1.05	.59	.15	1.78
46 - 55 jaar	4733.8	.9	2.6	7.3	10.8	.81	.55	.18	1.54
56 - 65 jaar	1681.2	.7	2.3	9.7	12.7	.60	.47	.18	1.26
totaal	24061.5	1.3	2.7	5.4	9.4	1.21	.59	.15	1.95

Bijlage 3 Het verzuim in 1985 naar leeftijd en bedrijfssector

LEEFTIJD	aantal	verzuimpercentage				meldingsfrequentie			
		kort	middel	lang	totaal	kort	middel	lang	totaal
NIJVERHEID									
t/m 25 jaar	2244.4	1.6	3.0	3.7	8.4	1.48	.67	.13	2.28
26 - 35 jaar	4624.2	1.6	3.0	4.1	8.6	1.41	.67	.13	2.21
36 - 45 jaar	4454.6	1.1	2.8	4.6	8.6	1.01	.62	.15	1.77
46 - 55 jaar	3224.6	.8	2.7	7.1	10.7	.76	.58	.18	1.52
56 - 65 jaar	1092.6	.7	2.5	10.0	13.2	.59	.52	.18	1.30
totaal	15640.4	1.2	2.9	5.2	9.3	1.12	.63	.15	1.89
MEDISCHE EN MAATSCHAP- PELIJKE DIENSTVERLENING									
t/m 25 jaar	1144.1	1.8	2.3	3.9	8.0	2.12	.54	.13	2.79
26 - 35 jaar	1248.9	1.5	2.3	7.4	11.1	1.63	.53	.21	2.36
36 - 45 jaar	1044.7	1.2	2.2	6.9	10.3	1.18	.52	.18	1.88
46 - 55 jaar	735.9	1.0	2.3	8.3	11.6	.88	.48	.20	1.57
56 - 65 jaar	239.1	.7	1.7	9.7	12.1	.62	.35	.18	1.14
totaal	4414.6	1.4	2.3	6.6	10.3	1.47	.51	.18	2.16
OVERIGE DIENSTVERLENING									
t/m 25 jaar	512.3	1.8	2.5	3.0	7.4	1.88	.56	.15	2.60
26 - 35 jaar	1257.4	1.6	2.5	3.6	7.7	1.58	.56	.11	2.25
36 - 45 jaar	1115.9	1.1	2.4	4.4	7.8	1.09	.52	.12	1.73
46 - 55 jaar	773.2	.9	2.5	6.7	10.2	.92	.51	.18	1.61
56 - 65 jaar	349.6	.7	2.0	8.8	11.5	.63	.42	.16	1.21
totaal	4008.3	1.3	2.4	4.8	8.5	1.27	.53	.14	1.94
TOTAAL									
t/m 25 jaar	3900.8	1.7	2.8	3.7	8.1	1.72	.62	.13	2.47
26 - 35 jaar	7130.5	1.5	2.8	4.6	8.9	1.48	.63	.14	2.25
36 - 45 jaar	6615.2	1.1	2.7	5.0	8.7	1.05	.59	.15	1.78
46 - 55 jaar	4733.8	.9	2.6	7.3	10.8	.81	.55	.18	1.54
56 - 65 jaar	1681.2	.7	2.3	9.7	12.7	.60	.47	.18	1.26
totaal	24061.5	1.3	2.7	5.4	9.4	1.21	.59	.15	1.95

Bijlage 4 Het verzuim in 1985 naar nationaliteit en personeelscategorie

NATIONALITEIT	aantal	verzuimpercentage				meldingsfrequentie			
		kort	middel	lang	totaal	kort	middel	lang	totaal
BEAMBT									
Nederlands	9283.0	1.3	1.6	3.7	6.6	1.31	.38	.10	1.79
overige EEG	56.0	1.4	2.0	3.1	6.5	1.45	.50	.11	2.06
niet EEG	45.9	1.8	3.1	4.1	9.0	1.74	.74	.13	2.62
totaal	9384.9	1.3	1.7	3.7	6.6	1.32	.38	.10	1.80
HANDARBEIDER									
Nederlands	11276.8	1.3	3.2	6.2	10.7	1.14	.70	.18	2.02
overige EEG	137.0	1.2	4.0	5.0	10.1	1.00	.76	.13	1.89
niet EEG	839.0	.8	6.6	13.4	20.8	.62	1.24	.38	2.24
totaal	12252.9	1.2	3.4	6.7	11.4	1.10	.74	.19	2.03
TOTAAL									
Nederlands	20559.8	1.3	2.5	5.1	8.8	1.22	.56	.14	1.92
overige EEG	193.0	1.2	3.4	4.4	9.1	1.13	.68	.12	1.94
niet EEG	885.0	.9	6.4	12.9	20.1	.68	1.21	.37	2.26
totaal	21637.8	1.3	2.7	5.4	9.3	1.19	.59	.15	1.93

Bijlage 5 Het verzuim in 1985 naar soort dienst en personeelscategorie

SOORT DIENST	aantal	verzuimpercentage				meldingsfrequentie			
		kort	middel	lang	totaal	kort	middel	lang	totaal
BEAMBTE									
dagdienst	8754.1	1.3	1.6	3.6	6.5	1.31	.38	.09	1.79
2-ploegen	208.3	1.3	1.8	2.9	6.1	1.27	.47	.13	1.86
3-ploegen	179.3	1.5	2.2	4.4	8.0	1.56	.52	.15	2.23
4-ploegen	27.5	.5	.7	2.7	3.9	.55	.15	.15	.84
5-ploegen	195.6	1.4	2.7	7.1	11.2	1.57	.60	.14	2.30
avonddienst	64.0	.9	1.7	9.5	12.2	.94	.38	.22	1.53
nachtdienst	24.5	.5	1.3	4.9	6.7	.53	.25	.04	.82
thuiswerker	6.4	-	-	-	-	-	-	-	-
totaal	9459.7	1.3	1.7	3.7	6.6	1.32	.38	.10	1.80
HANDARBEIDER									
dagdienst	8069.2	1.3	3.4	6.7	11.4	1.11	.74	.19	2.03
2-ploegen	1484.6	1.2	4.5	8.3	14.0	.96	.90	.26	2.11
3-ploegen	1506.7	1.3	3.3	7.6	12.2	1.35	.72	.20	2.26
4-ploegen	818.0	1.0	2.9	4.3	8.2	.92	.67	.15	1.75
5-ploegen	252.3	.8	2.7	2.6	6.1	.70	.66	.11	1.47
avonddienst	54.3	.5	1.2	3.9	5.6	.59	.31	.11	1.01
nachtdienst	83.9	.9	4.0	2.8	7.7	.75	.88	.11	1.74
thuiswerker	9.0	-	-	-	-	-	-	-	-
totaal	12278.0	1.2	3.5	6.7	11.4	1.10	.75	.19	2.03
TOTAAL									
dagdienst	16823.3	1.3	2.5	5.1	8.8	1.22	.55	.14	1.91
2-ploegen	1692.9	1.2	4.1	7.6	13.0	.99	.84	.25	2.08
3-ploegen	1686.0	1.3	3.2	7.2	11.8	1.37	.70	.19	2.26
4-ploegen	845.5	.9	2.8	4.3	8.0	.91	.66	.15	1.72
5-ploegen	447.9	1.0	2.7	4.6	8.3	1.08	.63	.12	1.83
avonddienst	118.3	.8	1.5	6.9	9.2	.78	.35	.17	1.29
nachtdienst	108.4	.8	3.4	3.3	7.4	.70	.74	.09	1.53
thuiswerker	15.4	.2	2.0	9.2	11.4	.20	.33	.07	.59
totaal	21737.7	1.3	2.7	5.4	9.3	1.19	.59	.15	1.93

Bijlage 6 Het verzuim in 1985 naar opleiding algemeen onderwijs en personeelscategorie: dagdienst

OPLEIDING A.O.	aantal	verzuimpercentage				meldingsfrequentie			
		kort	middel	lang	totaal	kort	middel	lang	totaal
BEAMBT/DAGDIENST									
geen onderwijs	1.6	-	-	-	-	-	-	-	-
lager onderwijs	2147.1	1.4	2.4	5.0	8.7	1.26	.54	.13	1.93
lavo	738.4	1.2	2.0	4.3	7.5	1.19	.46	.10	1.75
mavo	2886.8	1.3	1.4	3.4	6.1	1.37	.34	.09	1.80
havo	854.3	1.4	1.1	2.1	4.6	1.62	.26	.06	1.94
vwo	1167.4	1.2	1.0	2.4	4.6	1.28	.24	.06	1.58
totaal	7795.6	1.3	1.6	3.6	6.6	1.34	.38	.09	1.81
HANDARBEIDER/DAGDIENST									
geen onderwijs	25.0	1.0	4.9	6.1	12.1	.80	1.08	.28	2.17
lager onderwijs	5459.4	1.3	3.6	7.0	11.9	1.07	.79	.20	2.06
lavo	775.9	1.2	2.7	4.5	8.4	1.13	.60	.15	1.87
mavo	499.4	1.6	2.5	3.3	7.4	1.54	.59	.11	2.24
havo	116.8	1.5	1.3	4.7	7.5	1.67	.33	.09	2.09
vwo	71.3	1.0	1.1	1.6	3.7	1.31	.27	.08	1.66
totaal	6947.8	1.3	3.4	6.4	11.0	1.13	.74	.18	2.05
TOTAAL/DAGDIENST									
geen onderwijs	26.6	1.0	4.6	5.8	11.4	.79	1.02	.26	2.07
lager onderwijs	7606.6	1.3	3.3	6.4	11.0	1.13	.72	.18	2.02
lavo	1514.2	1.2	2.4	4.4	7.9	1.16	.53	.12	1.81
mavo	3386.1	1.4	1.6	3.4	6.3	1.40	.38	.09	1.87
havo	971.1	1.4	1.1	2.4	5.0	1.62	.27	.06	1.95
vwo	1238.7	1.2	1.0	2.3	4.5	1.28	.24	.06	1.59
totaal	14743.4	1.3	2.5	4.9	8.7	1.24	.55	.14	1.92

Bijlage 7 Het verzuim in 1985 naar leidinggevend niveau en opleiding vakonderwijs

NIVEAU LEIDING	aantal	verzuimpercentage				meldingsfrequentie			
		kort	middel	lang	totaal	kort	middel	lang	totaal
GEEN VAKOPLEIDING									
geen	7476.7	1.2	3.4	7.1	11.7	1.07	.72	.20	1.98
lager kader	285.7	.9	2.2	7.4	10.5	.84	.47	.18	1.49
midden kader	147.5	1.0	1.4	6.1	8.4	1.09	.32	.14	1.55
bedrijfsleiding	25.7	.9	.8	4.2	5.9	.94	.23	.08	1.25
totaal	7935.6	1.2	3.3	7.1	11.6	1.06	.70	.19	1.95
LBO									
geen	5423.1	1.5	3.2	5.3	10.0	1.31	.73	.16	2.20
lager kader	532.7	1.1	2.4	2.9	6.4	1.00	.53	.10	1.63
midden kader	289.1	.8	1.4	4.2	6.3	.70	.31	.09	1.08
bedrijfsleiding	29.6	.6	1.5	1.9	4.0	.64	.30	.03	.98
totaal	6274.7	1.4	3.1	5.0	9.5	1.25	.69	.15	2.09
MBO									
geen	2702.5	1.5	2.0	4.0	7.4	1.56	.46	.11	2.13
lager kader	370.0	1.2	1.5	2.8	5.6	1.26	.34	.10	1.70
midden kader	646.0	1.0	1.4	4.7	7.1	1.09	.32	.10	1.51
bedrijfsleiding	129.8	.7	.7	3.2	4.6	.82	.16	.02	1.00
totaal	3848.4	1.3	1.8	4.0	7.1	1.42	.41	.11	1.95
HBO									
geen	735.5	1.3	1.3	2.7	5.3	1.40	.31	.10	1.81
lager kader	69.3	1.2	.7	4.1	6.0	1.36	.19	.10	1.65
midden kader	415.4	1.0	1.0	2.6	4.6	1.09	.22	.07	1.38
bedrijfsleiding	301.5	.8	.9	2.2	3.8	.80	.20	.05	1.05
totaal	1521.7	1.1	1.1	2.6	4.8	1.19	.26	.08	1.53
WO									
geen	278.4	1.2	.7	1.6	3.6	1.40	.18	.04	1.62
lager kader	8.3	-	-	-	-	-	-	-	-
midden kader	85.4	.9	.5	2.3	3.7	1.02	.12	.06	1.20
bedrijfsleiding	156.5	.7	.9	2.1	3.7	.89	.20	.04	1.13
totaal	528.6	1.0	.7	2.0	3.7	1.18	.17	.05	1.40
TOTAAL									
geen	16616.2	1.3	3.0	5.7	10.0	1.25	.65	.16	2.06
lager kader	1266.1	1.1	2.0	4.0	7.1	1.06	.44	.12	1.61
midden kader	1583.5	1.0	1.2	4.0	6.2	1.01	.28	.09	1.39
bedrijfsleiding	643.2	.7	.9	2.4	4.0	.82	.20	.04	1.06
totaal	20109.0	1.3	2.7	5.4	9.3	1.20	.60	.15	1.95

Bijlage 8 Het verzuim in 1985 naar aantal jaren in dienst en bedrijfssector

JAREN IN DIENST	aantal	verzuimpercentage				meldingsfrequentie			
		kort	middel	lang	totaal	kort	middel	lang	totaal
NIJVERHEID									
minder dan 1/2 jaar	749.8	1.1	1.9	1.2	4.2	1.09	.45	.06	1.60
1/2 - 1 jaar	528.9	1.4	2.5	2.6	6.5	1.28	.55	.10	1.94
1 - 2 jaar	670.0	1.4	2.6	2.5	6.5	1.29	.59	.10	1.98
2 - 5 jaar	2351.4	1.5	3.1	4.6	9.2	1.35	.69	.14	2.17
5 - 10 jaar	4034.1	1.5	3.4	6.3	11.2	1.30	.73	.18	2.22
meer dan 10 jaar	7349.0	1.0	2.6	5.7	9.3	.91	.58	.15	1.64
totaal	15683.1	1.2	2.9	5.2	9.3	1.11	.63	.15	1.89
MEDISCHE EN MAATSCHAP- PELIJKE DIENSTVERLENING									
minder dan 1/2 jaar	354.3	1.5	1.7	1.4	4.6	1.63	.42	.08	2.13
1/2 - 1 jaar	271.6	1.5	2.0	3.8	7.4	1.79	.49	.14	2.42
1 - 2 jaar	377.4	1.7	2.0	5.1	8.8	1.96	.49	.13	2.57
2 - 5 jaar	1096.9	1.5	2.7	8.0	12.2	1.66	.61	.20	2.46
5 - 10 jaar	1373.7	1.3	2.4	7.2	10.9	1.39	.54	.20	2.13
meer dan 10 jaar	939.8	1.1	2.5	7.6	10.6	1.02	.41	.19	1.62
totaal	4413.8	1.4	2.3	6.6	10.3	1.47	.51	.18	2.16
OVERIGE DIENSTVERLENING									
minder dan 1/2 jaar	156.2	1.3	1.4	.9	3.6	1.34	.34	.04	1.72
1/2 - 1 jaar	109.9	1.5	1.6	1.5	4.6	1.57	.39	.05	2.01
1 - 2 jaar	172.9	1.5	1.9	2.5	5.9	1.53	.49	.10	2.12
2 - 5 jaar	683.3	1.6	2.5	3.0	7.1	1.65	.57	.11	2.34
5 - 10 jaar	1300.4	1.4	2.8	5.3	9.5	1.35	.59	.17	2.10
meer dan 10 jaar	1586.4	1.0	2.3	6.0	9.3	.99	.49	.14	1.62
totaal	4009.1	1.3	2.4	4.8	8.5	1.27	.53	.14	1.94
TOTAAL									
minder dan 1/2 jaar	1260.2	1.2	1.8	1.2	4.3	1.27	.43	.06	1.76
1/2 - 1 jaar	910.5	1.5	2.2	2.8	6.5	1.47	.51	.11	2.09
1 - 2 jaar	1220.3	1.5	2.3	3.3	7.1	1.53	.54	.11	2.18
2 - 5 jaar	4131.6	1.5	2.9	5.3	9.7	1.48	.65	.15	2.28
5 - 10 jaar	6708.2	1.4	3.1	6.3	10.8	1.33	.66	.18	2.18
meer dan 10 jaar	9875.2	1.0	2.5	5.9	9.5	.93	.55	.15	1.63
totaal	24106.1	1.3	2.7	5.4	9.4	1.21	.59	.15	1.95

Bijlage 9 Het verzuim in 1985 naar aantal jaren in dienst, burgerlijke staat en geslacht

JAREN IN DIENST	aantal	verzuimpercentage				meldingsfrequentie			
		kort	middel	lang	totaal	kort	middel	lang	totaal
MANNEN/ONGEHUWD									
minder dan 1/2 jaar	457.2	1.2	1.8	1.2	4.3	1.21	.42	.07	1.70
1/2 - 1 jaar	315.5	1.5	2.3	2.0	5.8	1.41	.52	.09	2.03
1 - 2 jaar	401.8	1.5	2.4	2.4	6.3	1.39	.57	.08	2.03
2 - 5 jaar	927.6	1.6	2.8	4.4	7.9	1.45	.66	.11	2.22
5 - 10 jaar	1029.0	1.6	2.9	4.4	8.8	1.43	.66	.13	2.22
meer dan 10 jaar	761.6	1.1	2.5	5.3	8.8	.93	.57	.12	1.63
totaal	3892.7	1.4	2.6	3.6	7.6	1.31	.60	.11	2.01
MANNEN/GEHUWD									
minder dan 1/2 jaar	324.7	1.0	1.7	1.5	4.1	.90	.42	.06	1.37
1/2 - 1 jaar	235.2	1.2	2.2	3.1	6.4	1.05	.51	.09	1.66
1 - 2 jaar	323.3	1.3	2.1	2.6	6.0	1.15	.49	.10	1.74
2 - 5 jaar	1511.4	1.3	3.0	3.9	8.2	1.21	.65	.12	1.98
5 - 10 jaar	3278.3	1.3	3.4	5.8	10.4	1.12	.70	.17	1.99
meer dan 10 jaar	7386.1	1.0	2.5	5.5	9.0	.87	.56	.14	1.57
totaal	13059.0	1.1	2.8	5.2	9.0	.99	.60	.14	1.72
MANNEN/EX-GEHUWD									
minder dan 1/2 jaar	15.2	1.0	3.8	2.5	7.4	.99	.92	.20	2.10
1/2 - 1 jaar	8.7	-	-	-	-	-	-	-	-
1 - 2 jaar	8.9	-	-	-	-	-	-	-	-
2 - 5 jaar	70.9	1.4	3.8	9.3	14.5	1.45	.79	.17	2.41
5 - 10 jaar	140.4	1.6	3.8	8.0	13.4	1.55	.82	.21	2.58
meer dan 10 jaar	272.5	1.3	3.0	8.0	12.3	1.17	.69	.22	2.08
totaal	516.7	1.4	3.3	8.1	12.8	1.31	.74	.21	2.26
MANNEN/TOTAAL									
minder dan 1/2 jaar	797.2	1.1	1.8	1.4	4.3	1.08	.43	.07	1.57
1/2 - 1 jaar	559.4	1.4	2.2	2.6	6.2	1.26	.52	.09	1.87
1 - 2 jaar	734.0	1.4	2.3	2.5	6.2	1.28	.53	.09	1.90
2 - 5 jaar	2509.9	1.4	3.0	3.9	8.3	1.30	.66	.12	2.08
5 - 10 jaar	4447.7	1.3	3.3	5.5	10.1	1.21	.69	.16	2.07
meer dan 10 jaar	8420.2	1.0	2.6	5.6	9.1	.89	.56	.14	1.59
totaal	17468.4	1.2	2.7	4.9	8.8	1.07	.60	.14	1.80

Bijlage 9 (vervolg)

JAREN IN DIENST	aantal	verzuimpercentage				meldingsfrequentie			
		kort	middel	lang	totaal	kort	middel	lang	totaal
VROUWEN/ONGEHUWD									
minder dan 1/2 jaar	276.0	1.5	1.5	.7	3.7	1.78	.38	.04	2.20
1/2 - 1 jaar	207.7	1.7	2.2	2.9	6.7	2.04	.50	.11	2.65
1 - 2 jaar	305.3	1.9	2.4	3.0	7.3	2.11	.60	.10	2.82
2 - 5 jaar	722.9	1.8	2.7	4.8	9.3	1.93	.64	.15	2.72
5 - 10 jaar	687.2	1.9	2.7	5.2	9.9	2.03	.60	.15	2.79
meer dan 10 jaar	412.2	1.3	2.3	8.3	11.9	1.33	.51	.20	2.04
totaal	2611.2	1.7	2.4	4.7	8.8	1.88	.57	.14	2.58
VROUWEN/GEHUWD									
minder dan 1/2 jaar	164.9	1.3	2.1	1.3	4.7	1.32	.47	.07	1.87
1/2 - 1 jaar	128.7	1.4	2.4	4.0	7.8	1.45	.51	.18	2.13
1 - 2 jaar	159.8	1.3	2.1	6.6	10.1	1.50	.46	.21	2.17
2 - 5 jaar	806.5	1.6	2.8	9.0	13.4	1.59	.61	.24	2.44
5 - 10 jaar	1419.6	1.3	2.8	8.9	12.9	1.32	.61	.25	2.18
meer dan 10 jaar	909.5	1.2	2.3	8.0	11.5	1.09	.47	.22	1.78
totaal	3588.9	1.3	2.6	8.1	12.0	1.33	.56	.23	2.12
VROUWEN/EX-GEHUWD									
minder dan 1/2 jaar	16.8	1.2	2.7	1.1	4.9	1.31	.77	.06	2.14
1/2 - 1 jaar	10.5	1.3	2.7	3.4	7.5	1.34	.76	.19	2.29
1 - 2 jaar	11.1	2.4	3.6	13.2	19.3	2.34	.72	.36	3.42
2 - 5 jaar	72.8	1.8	3.6	15.2	20.7	2.05	.77	.33	3.15
5 - 10 jaar	134.4	1.8	3.1	9.2	14.1	1.91	.68	.18	2.77
meer dan 10 jaar	97.5	1.4	2.3	7.0	10.7	1.63	.49	.16	2.29
totaal	343.0	1.7	3.0	9.4	14.0	1.83	.65	.21	2.69
VROUWEN/TOTAAL									
minder dan 1/2 jaar	457.7	1.4	1.7	1.0	4.1	1.60	.43	.05	2.08
1/2 - 1 jaar	346.8	1.6	2.3	3.3	7.1	1.80	.51	.14	2.44
1 - 2 jaar	476.2	1.7	2.3	4.5	8.5	1.91	.56	.15	2.62
2 - 5 jaar	1602.1	1.7	2.8	7.4	11.9	1.76	.63	.20	2.60
5 - 10 jaar	2241.2	1.5	2.8	7.8	12.1	1.57	.61	.21	2.40
meer dan 10 jaar	1419.2	1.2	2.3	8.0	11.6	1.19	.49	.21	1.89
totaal	6543.2	1.5	2.6	6.8	10.8	1.58	.57	.19	2.33

Bijlage 9 (vervolg)

JAREN IN DIENST	aantal	verzuimpercentage				meldingsfrequentie			
		kort	middel	lang	totaal	kort	middel	lang	totaal
TOTAAL/ONGEHUWD									
minder dan 1/2 jaar	733.2	1.4	1.7	1.1	4.1	1.43	.40	.06	1.89
1/2 - 1 jaar	523.2	1.6	2.2	2.3	6.1	1.66	.51	.10	2.27
1 - 2 jaar	707.1	1.6	2.4	2.6	6.7	1.70	.58	.09	2.37
2 - 5 jaar	1650.5	1.7	2.8	4.0	8.5	1.66	.65	.13	2.44
5 - 10 jaar	1716.2	1.7	2.8	4.7	9.3	1.67	.64	.14	2.45
meer dan 10 jaar	1173.8	1.1	2.4	6.3	9.9	1.07	.55	.15	1.77
totaal	6504.0	1.5	2.5	4.0	8.1	1.53	.58	.12	2.24
TOTAAL/GEHUWD									
minder dan 1/2 jaar	489.6	1.1	1.8	1.4	4.3	1.04	.44	.06	1.54
1/2 - 1 jaar	363.8	1.3	2.3	3.4	6.9	1.19	.51	.12	1.82
1 - 2 jaar	483.1	1.3	2.1	3.9	7.3	1.27	.48	.13	1.88
2 - 5 jaar	2317.9	1.4	2.9	5.7	10.0	1.34	.64	.16	2.14
5 - 10 jaar	4697.8	1.3	3.2	6.7	11.2	1.18	.67	.20	2.05
meer dan 10 jaar	8295.7	1.0	2.5	5.8	9.3	.90	.55	.15	1.59
totaal	16647.9	1.1	2.7	5.8	9.7	1.06	.59	.16	1.81
TOTAAL/EX-GEHUWD									
minder dan 1/2 jaar	32.0	1.1	3.2	1.8	6.1	1.16	.84	.13	2.13
1/2 - 1 jaar	19.2	1.2	3.0	6.3	10.5	1.25	.73	.10	2.08
1 - 2 jaar	20.0	1.8	2.8	10.9	15.6	1.85	.65	.25	2.75
2 - 5 jaar	143.7	1.6	3.7	12.3	17.6	1.76	.78	.25	2.79
5 - 10 jaar	274.8	1.7	3.5	8.6	13.8	1.73	.75	.20	2.67
meer dan 10 jaar	370.0	1.3	2.8	7.7	11.9	1.29	.64	.21	2.14
totaal	859.7	1.5	3.2	8.6	13.3	1.52	.71	.21	2.43
TOTAAL/TOTAAL									
minder dan 1/2 jaar	1254.8	1.2	1.8	1.2	4.2	1.27	.43	.06	1.76
1/2 - 1 jaar	906.3	1.4	2.3	2.9	6.6	1.46	.52	.11	2.09
1 - 2 jaar	1210.2	1.5	2.3	3.3	7.1	1.53	.54	.11	2.18
2 - 5 jaar	4112.1	1.5	2.9	5.3	9.7	1.48	.65	.15	2.28
5 - 10 jaar	6688.9	1.4	3.1	6.3	10.8	1.33	.67	.18	2.18
meer dan 10 jaar	9839.5	1.0	2.5	5.9	9.5	.93	.55	.15	1.64
totaal	24011.6	1.3	2.7	5.4	9.4	1.21	.59	.15	1.95

Bijlage 10 Het verzuim in 1985 naar wekelijkse arbeids- duur en geslacht

AANTAL UREN	aantal	verzuimpercentage				meldingsfrequentie			
		kort	middel	lang	totaal	kort	middel	lang	totaal
1 DAG/MAN									
t/m 8 uur	65.8	.2	.6	2.3	3.2	.26	.15	.03	.44
9 t/m 16 uur	1.6	-	-	-	-	-	-	-	-
totaal	67.3	.2	.6	2.3	3.1	.25	.15	.03	.43
2 DAGEN/MAN									
t/m 8 uur	8.9	-	-	-	-	-	-	-	-
9 t/m 16 uur	23.0	.4	.3	.0	.8	.43	.09	.00	.52
17 t/m 24 uur	2.0	-	-	-	-	-	-	-	-
totaal	33.9	.3	.2	.0	.6	.32	.06	.00	.38
3 DAGEN/MAN									
9 t/m 16 uur	5.1	-	-	-	-	-	-	-	-
17 t/m 24 uur	28.3	.7	1.7	.8	3.2	.92	.28	.04	1.24
25 t/m 32 uur	2.0	-	-	-	-	-	-	-	-
totaal	35.4	.6	1.6	.6	2.8	.79	.25	.03	1.08
4 DAGEN/MAN									
t/m 8 uur	1.0	-	-	-	-	-	-	-	-
9 t/m 16 uur	2.3	-	-	-	-	-	-	-	-
17 t/m 24 uur	4.4	-	-	-	-	-	-	-	-
25 t/m 32 uur	108.9	1.8	2.1	3.0	6.9	1.76	.50	.07	2.33
33 t/m 40 uur	9.6	-	-	-	-	-	-	-	-
totaal	126.2	1.7	2.3	2.9	7.0	1.69	.56	.08	2.33
5 OF MEER DAGEN/MAN									
t/m 8 uur	8.6	-	-	-	-	-	-	-	-
9 t/m 16 uur	17.1	.6	1.2	2.7	4.5	.41	.29	.06	.76
17 t/m 24 uur	123.4	1.0	2.4	10.0	13.5	.89	.48	.19	1.57
25 t/m 32 uur	73.7	.9	2.9	7.1	10.9	.99	.61	.15	1.75
33 t/m 40 uur	16852.7	1.2	2.7	4.9	8.8	1.07	.60	.14	1.81
meer dan 40 uur	149.1	1.0	5.8	8.0	14.7	.71	1.05	.21	1.97
totaal	17224.6	1.2	2.8	4.9	8.9	1.07	.60	.14	1.81
TOTAAL/MAN									
t/m 8 uur	84.3	.3	.6	2.1	3.0	.37	.14	.04	.55
9 t/m 16 uur	49.1	.5	.9	.9	2.3	.43	.20	.02	.65
17 t/m 24 uur	158.0	.9	2.3	8.0	11.2	.89	.44	.16	1.48
25 t/m 32 uur	184.6	1.4	2.4	4.6	8.4	1.44	.54	.10	2.08
33 t/m 40 uur	16862.4	1.2	2.7	4.9	8.8	1.07	.60	.14	1.81
meer dan 40 uur	149.1	1.0	5.8	8.0	14.7	.71	1.05	.21	1.97
totaal	17487.5	1.2	2.7	4.9	8.8	1.07	.60	.14	1.80

Bijlage 10 (vervolg)

AANTAL UREN	aantal	verzuimpercentage				meldingsfrequentie			
		kort	middel	lang	totaal	kort	middel	lang	totaal
1 DAG/VROUW									
t/m 8 uur	84.2	.8	1.2	3.5	5.5	.68	.33	.14	1.15
totaal	84.2	.8	1.2	3.5	5.5	.68	.33	.14	1.15
2 DAGEN/VROUW									
t/m 8 uur	325.1	.8	1.8	8.0	10.6	.59	.38	.19	1.17
9 t/m 16 uur	110.8	.9	1.8	7.3	10.0	.85	.42	.18	1.45
17 t/m 24 uur	13.4	.5	3.0	3.8	7.3	.52	.60	.00	1.12
totaal	449.3	.8	1.8	7.7	10.4	.65	.40	.18	1.24
3 DAGEN/VROUW									
t/m 8 uur	8.5	-	-	-	-	-	-	-	-
9 t/m 16 uur	285.6	.9	2.3	8.1	11.3	.81	.47	.21	1.49
17 t/m 24 uur	137.0	1.6	1.9	7.7	11.2	1.47	.43	.20	2.10
25 t/m 32 uur	20.0	2.2	2.4	11.1	15.7	1.95	.60	.35	2.90
33 t/m 40 uur	1.9	1.0	.0	47.9	48.9	.52	.00	1.05	1.57
totaal	453.1	1.2	2.2	8.1	11.5	1.05	.46	.22	1.73
4 DAGEN/VROUW									
t/m 8 uur	6.1	-	-	-	-	-	-	-	-
9 t/m 16 uur	268.6	1.0	2.3	6.9	10.2	.88	.54	.18	1.59
17 t/m 24 uur	66.3	1.6	2.4	3.7	7.7	1.58	.54	.14	2.26
25 t/m 32 uur	369.0	1.7	2.8	7.7	12.2	1.82	.60	.20	2.62
33 t/m 40 uur	13.4	2.1	2.0	5.4	9.5	2.69	.45	.22	3.36
totaal	723.5	1.4	2.6	7.0	11.0	1.46	.57	.19	2.21
5 OF MEER DAGEN/VROUW									
t/m 8 uur	7.6	-	-	-	-	-	-	-	-
9 t/m 16 uur	299.1	1.0	2.9	8.3	12.2	.97	.62	.21	1.80
17 t/m 24 uur	742.8	1.3	2.3	8.9	12.5	1.38	.49	.23	2.09
25 t/m 32 uur	397.7	1.8	2.6	7.2	11.6	1.91	.59	.20	2.71
33 t/m 40 uur	3420.7	1.7	2.8	5.9	10.4	1.88	.62	.18	2.68
meer dan 40 uur	.7	-	-	-	-	-	-	-	-
totaal	48.6.9	1.6	2.7	6.6	10.9	1.75	.59	.19	2.53
TOTAAL/VROUW									
t/m 8 uur	431.6	.8	1.7	6.8	9.3	.59	.37	.18	1.14
9 t/m 16 uur	964.1	1.0	2.4	7.7	11.1	.88	.53	.20	1.61
17 t/m 24 uur	959.4	1.4	2.2	8.3	11.9	1.39	.49	.21	2.09
25 t/m 32 uur	786.8	1.7	2.7	7.6	12.0	1.87	.60	.20	2.67
33 t/m 40 uur	3436.0	1.7	2.8	5.9	10.4	1.88	.62	.18	2.68
meer dan 40 uur	.7	-	-	-	-	-	-	-	-
totaal	6578.6	1.5	2.6	6.8	10.9	1.58	.57	.19	2.34

Bijlage 10 (vervolg)

AANTAL UREN	aantal	verzuimpercentage				meldingsfrequentie			
		kort	middel	lang	totaal	kort	middel	lang	totaal
1 DAG/TOTAAL									
t/m 8 uur	150.0	.6	1.0	3.0	4.5	.49	.25	.09	.84
9 t/m 16 uur	1.6	-	-	-	-	-	-	-	-
totaal	151.6	.6	.9	2.9	4.4	.49	.25	.09	.83
2 DAGEN/TOTAAL									
t/m 8 uur	334.0	.8	1.7	7.8	10.3	.58	.37	.19	1.14
9 t/m 16 uur	133.9	.8	1.6	6.1	8.4	.78	.37	.15	1.29
17 t/m 24 uur	15.4	.5	2.6	3.3	6.5	.52	.52	.00	1.04
totaal	483.2	.8	1.7	7.2	9.7	.63	.37	.17	1.18
3 DAGEN/TOTAAL									
t/m 8 uur	8.5	-	-	-	-	-	-	-	-
9 t/m 16 uur	290.7	.9	2.3	7.9	11.1	.80	.47	.21	1.47
17 t/m 24 uur	165.3	1.5	1.9	6.5	9.8	1.37	.41	.18	1.96
25 t/m 32 uur	22.0	2.0	2.2	10.1	14.3	1.77	.55	.32	2.64
33 t/m 40 uur	1.9	-	-	-	-	-	-	-	-
totaal	488.4	1.1	2.1	7.6	10.9	1.03	.45	.20	1.68
4 DAGEN/TOTAAL									
t/m 8 uur	7.1	-	-	-	-	-	-	-	-
9 t/m 16 uur	271.0	1.0	2.4	6.8	10.2	.88	.54	.18	1.60
17 t/m 24 uur	70.7	1.5	2.4	3.5	7.4	1.53	.54	.13	2.20
25 t/m 32 uur	477.9	1.7	2.6	6.6	11.0	1.81	.58	.17	2.56
33 t/m 40 uur	23.0	1.8	3.3	4.1	9.2	2.04	.83	.17	3.04
totaal	849.7	1.5	2.5	6.4	10.4	1.49	.57	.17	2.23
5 OF MEER DAGEN/TOTAAL									
t/m 8 uur	16.2	.6	.9	.1	1.5	.55	.18	.00	.74
9 t/m 16 uur	316.2	1.0	2.8	8.0	11.8	.94	.60	.20	1.74
17 t/m 24 uur	866.1	1.3	2.3	9.1	12.7	1.31	.49	.22	2.02
25 t/m 32 uur	471.5	1.7	2.7	7.2	11.5	1.77	.60	.19	2.56
33 t/m 40 uur	20273.4	1.3	2.7	5.1	9.1	1.21	.60	.14	1.96
meer dan 40 uur	149.8	1.0	5.7	7.9	14.7	.73	1.05	.21	1.99
totaal	22093.2	1.3	2.7	5.3	9.3	1.22	.60	.15	1.97
TOTAAL/TOTAAL									
t/m 8 uur	515.9	.7	1.5	6.1	8.2	.55	.33	.16	1.04
9 t/m 16 uur	1013.2	.9	2.4	7.4	10.7	.86	.51	.19	1.56
17 t/m 24 uur	1117.4	1.3	2.2	8.3	11.8	1.32	.48	.21	2.01
25 t/m 32 uur	971.4	1.7	2.6	7.0	11.3	1.79	.59	.18	2.56
33 t/m 40 uur	20298.4	1.3	2.7	5.1	9.1	1.21	.60	.15	1.96
meer dan 40 uur	149.8	1.0	5.7	7.9	14.7	.73	1.05	.21	1.99
totaal	24066.1	1.3	2.7	5.4	9.4	1.21	.59	.15	1.95

Bijlage 11 De geschatte indices

1 De leeftijdscorrectie

Aan een correctie van het ziekteverzuim van de blijvers voor het effect van veroudering (het toenemen van het aantal dienstjaren) kleven de nodige haken en ogen.

Het is geen vaststaand gegeven dat met het toenemen van de leeftijd en/of het aantal dienstjaren het verzuim zal veranderen. Weliswaar zien we bij vrijwel iedere groep werknemers eenzelfde relatie tussen de leeftijd/het aantal dienstjaren en het ziekteverzuim, maar dit transversale gegeven hoeft niet noodzakelijk op de longitudinale ontwikkeling bij de blijvers van toepassing te zijn. Bij tabel 2.2 werd bijvoorbeeld opgemerkt, dat de verschillen in verzuim tussen de leeftijdscategorieën, behalve door "slijtage" ook verklaarbaar zijn uit andere kenmerken die met de leeftijd kunnen samenhangen. Het kan bijvoorbeeld zijn dat het ziekteverzuim samenhangt met de arbeidsmoraal die kan verschillen tussen de onderscheiden leeftijdscategorieën.

Kortom, op grond van de relatie tussen de leeftijd/het aantal dienstjaren en het ziekteverzuim lijkt het slechts waarschijnlijk dat het ziekteverzuim van een werknemer zich met het toenemen van de leeftijd/het aantal dienstjaren in dezelfde richting zal bewegen.

In het verlengde van deze uitspraak ligt een praktisch probleem.

Gegevens over de relatie veroudering/toename van het aantal dienstjaren en ziekteverzuim ontbreken; de schatting van het effect van veroudering op het ziekteverzuim moet daarom noodgewongen gebaseerd worden op transversale gegevens met betrekking tot leeftijd/aantal dienstjaren en ziekteverzuim. Anders gezegd, de schatting moet worden gebaseerd op gegevens waarop naar alle waarschijnlijkheid behalve de leeftijd en het aantal dienstjaren ook andere factoren van invloed zijn.

Het behoeft, gezien het voorgaande, geen verder betoog dat de correctie van de verzuimcijfers van de blijvers voor het effect van veroudering en de toename van het aantal dienstjaren niet "hard" kan zijn. Om deze reden is de correctie niet toegepast op de werkelijke waarden van het verzuim van de blijvers, maar gereserveerd voor de indices die, naast de verzuimcijfers, laten zien hoe het verzuim van de blijvers zich heeft ontwikkeld. De geschatte indices hebben in dit kader slechts een

referentiebetekenis: zij laten zien in hoeverre de ontwikkeling van de verzuimcijfers te rijmen is met de ontwikkeling die op grond van de relatie tussen de leeftijd/het aantal dienstjaren en het ziekteverzuim kan worden verwacht.

Gezien de problemen die met de leeftijdscorrectie verbonden zijn, werd voor een relatief eenvoudige schattingsprocedure gekozen.

- 1) Uitgegaan werd van een specificatie van het verzuim van het totale personeel werkzaam bij de bedrijven beschreven in hoofdstuk 3.
- 2) Het totale personeel werd onderverdeeld in 10 leeftijdscategorieën (t/m 20 jaar, 21-25 jaar,, 56-60 jaar en 61-65 jaar)
- 3) Per leeftijdscategorie werden de gemiddelde meldingsfrequentie en het gemiddelde verzuimpercentage over de jaren 1981 t/m 1985 berekend.
- 4) Tenslotte werd op basis van deze gegevens de lineaire regressie van de leeftijd op respectievelijk de meldingsfrequentie en het verzuimpercentage bepaald.

De resultaten van deze procedure zijn als volgt:

Meldingsfrequentie (MF) en leeftijd (L): $MF = -.03L + 2.81$ ($r = .96$)

Elk jaar leeftijdstoename leidt volgens deze vergelijking tot een afname van de meldingsfrequentie met .03.

Verzuimpercentage (V%) en leeftijd (L): $V\% = .12L + 4.74$ ($r = .93$)

Elk jaar leeftijdstoename leidt volgens deze vergelijking tot een toename van het verzuimpercentage met .12.

Bij de berekening van de geschatte indices (I*) zijn bovenstaande resultaten rechtstreeks toegepast, volgens de formules:

$$I^*(MF)_j = \frac{MF_j + .03(j - 1981)}{MF_{1981}} \times 100$$

$$I^*(V\%)_j = \frac{V\%_j - .12(j - 1981)}{V\%_{1981}} \times 100$$

waarin: j = 1981, 1982, 1983, 1984 of 1985.

De WAO-correctie

Bij de blijvers onderscheidt het jaar 1985 zich van de voorgaande jaren door het gegeven dat uitdiensttreden al in het volgende jaar tot de moge-

lijkheden behoort. Aan de uitdiensttredende gaat over het algemeen een periode van hoog verzuim vooraf. Deze periode kan zich beperken tot enkele maanden, maar ook kan het zijn dat dit hoge verzuim al jaren voor de uitdiensttredende aanwezig is. Het is, met andere woorden, onduidelijk in hoeverre de ontwikkeling van het verzuim bij de blijvers te maken heeft met een verhoogd verzuim van de potentiële uitdiensttreders. Deze uitspraak geldt echter in mindere mate voor de WAO-toetredende. Aan de WAO-toetredende gaat immers over het algemeen één jaar ziekteverzuim vooraf. Als een blijver in 1986 in de WAO gaat, zal dit verzuimjaar voor een deel in 1986, voor een deel in 1985, maar niet in 1984 of in een der voorafgaande jaren te vinden zijn. In tegenstelling tot de andere beschouwde jaren kan het verzuim van 1985 dus extra hoog zijn, omdat daarbij het verzuim wat deel uitmaakt van het wachtjaar voor de WAO als "gewoon" verzuim wordt meegeteld.

Gezien deze mogelijkheid is het verzuim in het jaar 1985 eigenlijk niet goed te vergelijken met dat in de voorafgaande jaren. Vergelijking kan slechts plaats vinden als met de mogelijkheid van WAO-toetredende van blijvers in 1985 rekening wordt gehouden. De hiervoor benodigde gegevens zijn echter niet voorhanden. Pas na afloop van 1986 kan worden gezegd hoeveel blijvers uiteindelijk tot de WAO zijn toegetreden en welke extra bijdrage dit gegeven op het verzuim van 1985 heeft gehad.

Om toch een, zij het voorzichtige, interpretatie van het verzuim in 1985 mogelijk te maken, werd in de indices een schatting van dit "WAO-effect" verwerkt. Deze schatting berust op een aantal aannames die min of meer waarschijnlijk zijn:

- 1) In 1986 zullen een aantal blijvers tot de WAO toetreden. Deze aanname wordt mede gesteund door de ontwikkeling van het verzuimpercentage in de loop van 1985, die zich onderscheidt van die in de voorafgaande jaren (vergelijk figuur 3.1).
- 2) De ontwikkeling van het aantal WAO-toetreders bij de bedrijven waarvan de blijvers deel uitmaken is lineair. Met behulp van deze aanname kan het totale aantal WAO-toetreders in 1986 op grond van de gegevens over de voorafgaande jaren worden geschat.
- 3) De verdeling van de WAO-toetreders over de groepen blijvers en niet-blijvers is parallel aan de leeftijd van de werknemers in beide groepen. Deze aanname is nodig, daar beide groepen door de wijze van selectie op een aantal kenmerken die verband houden met de kans op WAO-toetredende kunnen verschillen. Een belangrijk deel van deze verschillen zal direct

of indirect in de variabele leeftijd tot uiting komen.

4) Aan de WAO-toetrede gaat in alle gevallen een geheel jaar ziekteverzuim vooraf.

5) De WAO-toetrede van blijvers zal gelijkmatig verspreid over 1986 plaatsvinden.

6) De bijdrage van het WAO-verzuimjaar in 1985 vormt in zijn geheel een extra bijdrage. Zou de betreffende werknemer niet in de WAO zijn gegaan, dan zou zijn of haar verzuim in het betreffende tijdvak nihil zijn geweest.

Uitgaande van bovengenoemde aannames werd achtereenvolgens een schatting gemaakt van

a) Het totale aantal WAO-toetreders in 1986:

Op basis van tabel 3.15 en tabel 3.1 werd de verhouding berekend tussen de personeelssterkte van de WAO-toetreders in een bepaald jaar en de totale personeelssterkte in het daaraan voorafgaande jaar. Uitgaande van deze 4 verhoudingsgetallen werd, m.b.v. lineaire regressie, geschat in welke verhouding de personeelssterkte van de WAO-toetreders in 1986 tot de totale personeelssterkte in 1985 zal staan.

Resultaat: in 1986 kan een personeelssterkte van alle WAO-toetreders gelijk aan 68.6 worden verwacht.

b) Het aantal WAO-toetreders dat uit de groep blijvers zal voortkomen:

De personeelssterkte van alle te verwachten WAO-toetreders werd vermenigvuldigd met de personeelssterkte in 1985 van de blijvers ouder dan 35 jaar (tabel 3.4) en gedeeld door de personeelssterkte van het totale personeel ouder dan 35 jaar in 1985 (tabel 3.16).

Resultaat: in 1985 zal de verwachte personeelssterkte van de WAO-toetreders afkomstig uit de groep blijvers gelijk zijn aan 57.0.

c) De bijdrage aan het verzuim in 1985:

Gegeven de aannames 4, 5 en 6 kan worden afgeleid dat 57.0×365 kalenderdagen in 1985 aan toekomstige WAO-toetreders toe te schrijven zijn. In termen van het verzuimpercentage dragen deze WAO-toetreders dus $57.0 \times 365 / 4548 \times 365 = 1.25$ bij aan het verzuimpercentage van de blijvers in 1985. De bijdrage aan de meldingsfrequentie is veel lager. Uit aanname 5 volgt dat het aantal WAO-toetreders (en dus ook het aantal meldingen van 1-jaars ziektegevallen in 1985) twee maal zo groot is als de personeelssterkte van de WAO-toetreders. Dientengevolge zal de extra bijdrage aan de meldingsfrequentie slechts $137.8 / 4548 = .03$ zijn.

Gezien de geringe bijdrage van de potentiële WAO-toetreders aan de meldingsfrequentie werd de WAO-correctie van de bijbehorende index van 1985 achterwege gelaten. Wel werd het verzuimpercentage gecorrigeerd; de geschatte index voor het jaar 1985 ($(I)_{1985}$) werd als volgt berekend:

$$(I)_{1985} = \frac{V_{1985} - (4 \times .12) - 1.25}{V_{1981}} \times 100$$

Tussen haakjes staat in deze formule de leeftijdscorrectie die naast de WAO-correctie op het verzuimpercentage van 1985 werd uitgevoerd.

Bijlage 12 Het verzuim van de blijvers in 1981 t/m 1985 naar leeftijd en geslacht

LEEFTIJD	jaar	aantal	verzuimpercentage				meldingsfrequentie			
			kort	middel	lang	totaal	kort	middel	lang	totaal
MAN										
t/m 35 jaar	1981	1789.6	1.4	3.1	2.7	7.3	1.26	.68	.11	2.05
	1982	1630.4	1.4	3.2	2.5	7.1	1.25	.71	.10	2.06
	1983	1447.5	1.4	3.1	3.2	7.7	1.19	.67	.14	2.01
	1984	1308.4	1.3	3.2	3.1	7.7	1.18	.72	.13	2.02
	1985	1172.7	1.3	3.2	3.4	8.0	1.17	.69	.14	2.00
36 jaar en ouder	1981	2349.4	.8	2.5	2.9	6.2	.66	.53	.12	1.31
	1982	2508.6	.8	2.5	3.1	6.4	.72	.53	.12	1.37
	1983	2691.5	.7	2.6	3.4	6.8	.64	.53	.13	1.31
	1984	2830.6	.8	2.8	3.7	7.3	.68	.56	.13	1.38
	1985	2966.3	.8	2.6	5.2	8.5	.64	.55	.17	1.37
totaal	1981	4139.0	1.0	2.8	2.8	6.7	.92	.60	.11	1.63
	1982	4139.0	1.1	2.8	2.9	6.7	.93	.60	.11	1.64
	1983	4139.0	1.0	2.8	3.4	7.1	.84	.58	.14	1.55
	1984	4139.0	1.0	2.9	3.5	7.4	.84	.61	.13	1.58
	1985	4139.0	.9	2.8	4.7	8.4	.80	.59	.16	1.55
VROUW										
t/m 35 jaar	1981	254.4	1.7	2.1	2.1	5.9	1.82	.47	.10	2.40
	1982	247.0	1.6	2.3	1.1	4.9	1.71	.46	.05	2.22
	1983	238.7	1.5	2.3	1.3	5.1	1.68	.52	.08	2.28
	1984	235.3	1.5	2.0	3.1	6.7	1.63	.48	.11	2.22
	1985	228.3	1.5	2.2	4.3	8.1	1.59	.51	.18	2.27
36 jaar en ouder	1981	126.6	1.0	1.7	2.5	5.2	1.10	.33	.11	1.54
	1982	134.0	1.3	1.5	3.1	5.9	1.28	.35	.10	1.73
	1983	142.3	1.1	1.6	2.8	5.5	1.20	.34	.11	1.65
	1984	145.6	1.1	1.8	3.0	5.9	1.10	.42	.10	1.63
	1985	152.7	1.1	1.3	7.5	9.8	1.23	.31	.20	1.74
totaal	1981	381.0	1.4	2.0	2.3	5.7	1.58	.43	.11	2.11
	1982	381.0	1.5	2.0	1.8	5.3	1.56	.42	.07	2.05
	1983	381.0	1.3	2.0	1.9	5.3	1.50	.46	.09	2.04
	1984	381.0	1.4	1.9	3.1	6.4	1.43	.46	.11	1.99
	1985	381.0	1.4	1.8	5.6	8.8	1.44	.43	.19	2.06
TOTAAL										
t/m 35 jaar	1981	2044.0	1.4	3.0	2.7	7.1	1.33	.65	.11	2.10
	1982	1877.5	1.4	3.1	2.3	6.8	1.31	.67	.10	2.08
	1983	1686.3	1.4	3.0	3.0	7.3	1.26	.65	.13	2.04
	1984	1543.7	1.4	3.0	3.1	7.5	1.25	.68	.12	2.05
	1985	1401.0	1.3	3.1	3.6	8.0	1.24	.66	.14	2.04
36 jaar en ouder	1981	2476.0	.8	2.5	2.9	6.2	.69	.52	.11	1.33
	1982	2642.5	.8	2.5	3.1	6.4	.75	.52	.12	1.39
	1983	2833.7	.8	2.6	3.4	6.7	.67	.52	.13	1.33
	1984	2976.2	.8	2.8	3.6	7.2	.70	.55	.13	1.39
	1985	3119.0	.8	2.5	5.3	8.6	.68	.54	.17	1.39
totaal	1981	4520.0	1.1	2.7	2.8	6.6	.98	.58	.11	1.67
	1982	4520.0	1.1	2.7	2.8	6.6	.98	.58	.11	1.68
	1983	4520.0	1.0	2.7	3.2	6.9	.89	.57	.13	1.60
	1984	4520.0	1.0	2.8	3.5	7.3	.89	.60	.13	1.62
	1985	4520.0	.9	2.7	4.8	8.4	.86	.57	.16	1.59

Bijlage 13 Het verzuim van de blijvers in 1981 t/m 1985 naar geslacht en burgerlijke staat

GESLACHT	jaar	aantal	verzuimpercentage				meldingsfrequentie			
			kort	middel	lang	totaal	kort	middel	lang	totaal
ONGEHUWD										
man	1981	713.6	1.3	2.6	2.1	6.1	1.17	.58	.09	1.84
	1982	672.6	1.3	2.4	2.4	6.1	1.13	.56	.09	1.77
	1983	643.4	1.2	2.4	2.4	6.0	1.06	.54	.11	1.71
	1984	597.8	1.1	2.4	2.5	6.0	1.00	.58	.10	1.68
	1985	582.8	1.2	2.3	3.2	6.6.	1.02	.50	.11	1.63
vrouw	1981	152.1	1.7	1.8	1.3	4.8	1.82	.43	.07	2.32
	1982	145.0	1.5	2.3	1.6	5.4	1.62	.47	.04	2.13
	1983	135.3	1.5	2.1	1.4	4.9	1.63	.44	.07	2.13
	1984	125.9	1.6	2.1	3.2	7.0	1.62	.54	.10	2.26
	1985	111.2	1.5	1.9	3.1	6.5	1.52	.47	.16	2.15
totaal	1981	865.7	1.4	2.5	2.0	5.9	1.29	.55	.09	1.93
	1982	817.7	1.3	2.4	2.3	6.0	1.21	.54	.08	1.84
	1983	778.8	1.2	2.3	2.2	5.8	1.16	.53	.11	1.79
	1984	723.7	1.2	2.4	2.6	6.2	1.10	.57	.10	1.78
	1985	694.0	1.2	2.2	3.2	6.6	1.10	.50	.12	1.71
GEHUWD										
man	1981	3355.4	1.0	2.9	3.0	6.8	.86	.60	.12	1.58
	1982	3389.6	1.0	2.9	2.9	6.8	.88	.61	.12	1.61
	1983	3413.1	.9	2.9	3.5	7.3	.79	.59	.14	1.51
	1984	3453.4	.9	3.0	3.7	7.6	.80	.61	.14	1.56
	1985	3468.1	.9	2.9	4.9	8.7	.76	.60	.17	1.53
vrouw	1981	213.9	1.3	2.1	2.7	6.1	1.43	.42	.13	1.97
	1982	220.0	1.4	1.9	1.9	5.2	1.52	.40	.09	2.01
	1983	229.6	1.3	2.0	2.3	5.6	1.43	.47	.10	1.99
	1984	239.5	1.2	1.9	2.9	6.0	1.34	.42	.10	1.87
	1985	253.9	1.3	1.9	6.2	9.4	1.43	.42	.20	2.05
totaal	1981	3569.3	1.0	2.8	3.0	6.8	.89	.59	.12	1.61
	1982	3609.6	1.0	2.8	2.9	6.7	.92	.60	.12	1.64
	1983	3642.7	.9	2.8	3.5	7.2	.83	.58	.14	1.54
	1984	3692.9	.9	3.0	3.6	7.5	.84	.60	.14	1.58
	1985	3721.9	.9	2.8	5.0	8.7	.80	.59	.17	1.56
TOTAAL										
man	1981	4069.0	1.1	2.8	2.8	6.7	.91	.60	.11	1.63
	1982	4062.2	1.0	2.8	2.8	6.7	.92	.60	.12	1.64
	1983	4056.5	.9	2.8	3.3	7.1	.83	.58	.14	1.54
	1984	4051.2	.9	2.9	3.5	7.4	.83	.61	.13	1.58
	1985	4050.9	.9	2.8	4.7	8.4	.80	.59	.16	1.54
vrouw	1981	366.0	1.5	2.0	2.1	5.6	1.59	.42	.10	2.12
	1982	365.0	1.4	2.1	1.8	5.3	1.56	.43	.07	2.06
	1983	364.9	1.4	2.0	2.0	5.3	1.50	.46	.09	2.04
	1984	365.4	1.3	2.0	3.0	6.3	1.44	.46	.10	2.00
	1985	365.1	1.4	1.9	5.2	8.0	1.46	.44	.19	2.08
totaal	1981	4435.0	1.1	2.7	2.8	6.6	.97	.58	.11	1.67
	1982	4427.3	1.1	2.7	2.8	6.6	.97	.59	.11	1.68
	1983	4421.5	1.0	2.7	3.3	7.0	.89	.57	.13	1.58
	1984	4416.6	.9	2.9	3.4	7.3	.88	.60	.13	1.61
	1985	4415.9	.9	2.7	4.7	8.4	.85	.58	.16	1.58

Bijlage 14 Het verzuim van de blijvers in 1981 t/m 1985 naar soort dienst en personeelscategorie

SOORT DIENST	jaar	aantal	verzuimpercentage				meldingsfrequentie			
			kort	middel	lang	totaal	kort	middel	lang	totaal
BEAMBT										
dagdienst	1981	1405.1	1.0	1.2	1.1	3.4	1.12	.26	.04	1.43
	1982	1407.3	1.1	1.2	1.2	3.5	1.16	.27	.05	1.48
	1983	1408.0	1.0	1.1	1.3	3.3	1.03	.25	.05	1.33
	1984	1433.5	1.0	1.1	1.4	3.5	1.09	.28	.05	1.42
	1985	1440.7	1.0	1.1	3.0	5.2	1.07	.25	.08	1.40
ploegendienst	1981	55.1	1.0	1.2	.7	2.9	.85	.27	.02	1.14
	1982	54.3	.6	2.3	.7	3.7	.55	.44	.04	1.03
	1983	54.0	.6	1.5	1.5	3.7	.59	.43	.07	1.09
	1984	54.4	.7	2.0	1.5	4.1	.66	.48	.07	1.21
	1985	51.0	.6	1.8	2.6	4.9	.55	.31	.14	1.00
totaal	1981	1460.2	1.0	1.2	1.1	3.3	1.11	.27	.04	1.42
	1982	1461.6	1.1	1.2	1.2	3.5	1.14	.28	.05	1.46
	1983	1462.0	.9	1.1	1.3	3.3	1.01	.26	.05	1.32
	1984	1487.9	1.0	1.2	1.4	3.5	1.08	.28	.05	1.41
	1985	1491.7	1.0	1.1	3.0	5.2	1.05	.26	.08	1.38
HANDARBEIDER										
dagdienst	1981	1272.9	1.2	3.0	2.9	7.1	1.00	.65	.12	1.77
	1982	1243.3	1.2	3.0	2.6	6.8	.98	.65	.10	1.73
	1983	1224.0	1.1	2.9	3.5	7.5	.90	.60	.15	1.65
	1984	1181.7	1.0	3.2	3.9	8.1	.88	.67	.14	1.69
	1985	1148.1	1.0	3.0	5.6	9.7	.88	.64	.19	1.71
ploegendienst	1981	1376.5	1.1	4.3	4.4	9.8	.88	.87	.19	1.95
	1982	1406.1	1.1	4.2	4.2	9.4	.85	.86	.18	1.90
	1983	1425.1	1.0	4.5	5.1	10.5	.81	.89	.21	1.90
	1984	1442.4	.9	4.5	5.2	10.6	.75	.88	.20	1.54
	1985	1472.2	.9	4.1	6.0	11.0	.69	.86	.23	1.78
totaal	1981	2649.4	1.1	3.7	3.7	8.5	.94	.77	.16	1.86
	1982	2649.4	1.1	3.6	3.4	8.2	.91	.76	.14	1.82
	1983	2649.0	1.0	3.7	4.4	9.1	.85	.76	.18	1.78
	1984	2624.0	1.0	3.9	4.6	9.5	.80	.79	.17	1.76
	1985	2620.3	.9	3.6	5.8	10.4	.77	.76	.21	1.75
TOTAAL										
dagdienst	1981	2678.1	1.1	2.0	2.0	5.1	1.06	.45	.08	1.59
	1982	2650.6	1.1	2.1	1.9	5.1	1.08	.45	.07	1.60
	1983	2632.0	1.0	1.9	2.3	5.2	.97	.41	.10	1.48
	1984	2615.2	1.0	2.0	2.5	5.6	1.00	.45	.09	1.45
	1985	2588.8	1.0	2.0	4.2	7.2	.98	.43	.13	1.54
ploegendienst	1981	1431.6	1.1	4.2	4.3	9.5	.88	.85	.18	1.92
	1982	1460.4	1.0	4.1	4.1	9.2	.84	.84	.18	1.86
	1983	1479.1	1.0	4.3	5.0	10.3	.80	.87	.20	1.87
	1984	1496.8	.9	4.4	5.1	10.4	.74	.87	.19	1.80
	1985	1523.2	.9	4.1	5.9	10.8	.68	.84	.23	1.75
totaal	1981	4109.7	1.1	2.8	2.8	6.7	1.00	.59	.12	1.70
	1982	4111.0	1.1	2.8	2.7	6.5	.99	.59	.11	1.69
	1983	4111.0	1.0	2.8	3.3	7.0	.91	.58	.13	1.62
	1984	4112.0	1.0	2.9	3.4	7.3	.90	.60	.13	1.64
	1985	4112.0	1.0	2.7	4.8	8.5	.87	.58	.16	1.62

Bijlage 15 Het verzuim van de blijvers in 1981 t/m 1985 naar geslacht en wekelijkse arbeidsduur

GESLACHT	jaar	aantal	verzuimpercentage				meldingsfrequentie			
			kort	middel	lang	totaal	kort	middel	lang	totaal
32 UUR EN MINDER										
man	1981	15.0	1.0	2.1	.1	3.2	.73	.47	.00	1.20
	1982	16.8	1.3	1.9	1.0	4.3	1.13	.60	.06	1.79
	1983	25.6	1.7	1.9	.9	4.5	1.41	.42	.05	1.88
	1984	21.7	1.2	3.3	1.8	6.2	.96	.64	.14	1.74
	1985	91.1	.4	2.2	4.7	7.3	.39	.45	.15	.99
vrouw	1981	123.6	1.1	2.3	3.2	6.7	1.25	.42	.15	1.82
	1982	129.2	1.4	2.1	2.7	6.1	1.40	.43	.12	1.94
	1983	136.3	1.1	1.7	2.9	5.7	1.24	.37	.11	1.73
	1984	146.5	1.2	1.9	2.8	5.8	1.28	.45	.09	1.82
	1985	151.6	1.3	1.5	7.4	10.1	1.39	.36	.19	1.94
totaal	1981	138.6	1.1	2.3	2.9	6.3	1.19	.43	.14	1.75
	1982	146.0	1.4	2.0	2.5	5.9	1.37	.45	.11	1.93
	1983	161.9	1.2	1.7	2.6	5.5	1.26	.38	.10	1.75
	1984	168.3	1.2	2.1	2.6	5.9	1.24	.47	.09	1.81
	1985	244.7	.9	1.8	6.4	9.1	1.01	.39	.18	1.58
MEER DAN 32 UUR										
man	1981	4149.0	1.0	2.8	2.9	6.8	.92	.60	.12	1.64
	1982	4147.2	1.0	2.8	2.9	6.8	.93	.61	.11	1.65
	1983	4138.4	.9	2.8	3.4	7.2	.83	.59	.14	1.56
	1984	4142.3	1.0	3.0	3.6	7.5	.84	.61	.13	1.58
	1985	4070.9	.9	2.8	4.7	8.4	.81	.60	.16	1.56
vrouw	1981	257.4	1.6	1.8	1.8	5.2	1.74	.43	.08	2.25
	1982	251.8	1.5	2.0	1.3	4.8	1.64	.42	.05	2.10
	1983	244.7	1.4	2.2	1.4	5.0	1.64	.50	.07	2.22
	1984	234.5	1.5	1.9	3.3	6.7	1.52	.46	.12	2.10
	1985	229.4	1.4	2.0	4.4	7.9	1.48	.47	.18	2.13
totaal	1981	4406.4	1.1	2.8	2.8	6.7	.97	.59	.11	1.67
	1982	4399.0	1.1	2.8	2.8	6.7	.97	.60	.11	1.67
	1983	4383.2	1.0	2.8	3.3	7.1	.88	.58	.13	1.59
	1984	4376.7	1.0	2.9	3.5	7.4	.88	.61	.13	1.61
	1985	4300.3	.9	2.8	4.7	8.4	.84	.59	.16	1.59
TOTAAL										
man	1981	4164.0	1.0	2.8	2.9	6.7	.92	.60	.12	1.64
	1982	4164.0	1.0	2.8	2.9	6.8	.93	.61	.11	1.65
	1983	4164.0	1.0	2.8	3.4	7.2	.84	.59	.14	1.56
	1984	4164.0	1.0	3.0	3.5	7.5	.84	.61	.13	1.58
	1985	4164.0	.9	2.8	4.7	8.4	.80	.59	.16	1.55
vrouw	1981	381.0	1.4	2.0	2.3	5.7	1.58	.43	.11	2.11
	1982	381.0	1.5	2.0	1.8	5.3	1.56	.42	.07	2.05
	1983	381.0	1.3	2.0	1.9	5.3	1.50	.46	.09	2.04
	1984	381.0	1.4	1.9	3.1	6.4	1.43	.46	.11	1.99
	1985	381.0	1.4	1.8	5.6	8.8	1.44	.43	.19	2.06
totaal	1981	4545.0	1.1	2.8	2.8	6.7	.92	.59	.12	1.68
	1982	4545.0	1.1	2.8	2.8	6.6	.98	.59	.11	1.68
	1983	4545.0	1.0	2.8	3.3	7.0	.89	.58	.13	1.60
	1984	4545.0	1.0	2.9	3.5	7.4	.89	.60	.13	1.62
	1985	4545.0	.9	2.7	4.8	8.5	.85	.58	.16	1.59

EEN SELEKTIE UIT DE CCOZ-PUBLIKATIES

PRAKTIJKREEKS

De Arbeidsomstandighedenwet, V.Chr. Vrooland, 2e (gewijzigde) druk, oktober 1984, 84 blz. f 14,25 (best.nr 035X)

Met wettekst.

Arbeid en gezondheid in de jaren tachtig, V.Chr. Vrooland, mei 1984, 64 blz. f 11,50 (best.nr 0317)

Arbeid en gezondheid, de arbeidsomstandighedenwet, werkgevers, werknemers en overheid, het overleg binnen de onderneming.

Kwaliteit van arbeid en organisatie, B.G.M. Ris, V.Chr. Vrooland (red.), R.J. van Amstel, H.H.W. den Hartog, W. Masselink en C.G. Zandvliet, mei 1984, 104 blz. f 13,75 (best.nr 0309)

Veranderen in de praktijk.

Het gebruik van ziekteverzuimregistratie in de praktijk, J.G.J. Burger en R. Prins, mei 1984, 64 blz. f 12,50 (best.nr 0287)

Ziekteverzuimbeleid in de praktijk; M. van Putten, N. Steinweg en V.Chr. Vrooland, april 1982, 128 blz. f 21,- (best.nr 0031)

Een overzicht van uiteenlopend beleid in vijftig werkorganisaties.

Rekenregels, R. Prins en J.J. Chr. Verhulst, januari 1978, 24 blz. f 4,25 (best.nr 0015)

Handleiding voor het berekenen van enkele ziekteverzuimcijfers.

FORUMREEKS

Arbeid en arbeidsomstandigheden, V.Chr. Vrooland (red.), april 1986, 100 blz. f 14,- (best.nr 0481)

Een internationale beleidsoriëntatie.

Sociale innovatie en automatisering, V.Chr. Vrooland (red.), april 1986, 80 blz. f 12,75 (bestel.nr 0499)

Naar doelmatigheid en kwaliteit van de arbeid.

Ziekteverzuimbeleid, werk en gezondheid, H.O. Steensma en V.Chr. Vrooland (red.), april 1986, 80 blz. f 12,75 (best.nr 0507)

Drie voorbeeldprojecten.

WETENSCHAPPELIJKE RAPPORTEN

Winst voor werk en organisatie, H.O. Steensma, V.Chr. Vrooland (red.) e.a., april 1986, 180 blz. f 16,50 (bestel.nr 0465)

Nieuwe wegen voor bedrijfsleven en overheid.

Vernieuwing van werk en organisatie, W. Masselink en C.G. Zandvliet, april 1986, 104 blz. f 16,25 (bestel.nr 0473)

Een voorbeeld uit de industrie.

Arbo in praktijk bij de overheid, H.H.W. den Hartog en R.J. van Amstel, februari 1986, 80 blz. f 14,- (bestel.nr 0457)

Het project Werk Welzijn en Gezondheid bij Rijkswaterstaat.

De ontwikkeling van het verzuim in Nederland, B.J. Vrijhof, mei 1986, 92 blz. f 14,75 (best.nr. 0511)

Curatieve gezondheidszorg, ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid, P.C. Buijs, januari 1985, 384 blz. f 25,75 (best.nr 0376)

Werk en gezondheid, V.Chr. Vrooland(red.), uitgeverij Samsom, Alphen a/d Rijn, april 1982, 318 blz. (ook verkrijgbaar in de boekhandel). f 42,50 (best.nr 0140)

Over ziekteverzuim en humanisering van de arbeid: een handboek.

Arbeid en gezondheid in de metaalproductenindustrie, N. Terra, M. Ziekemeijer (red.), R. Fortuin en V. Vrooland, mei 1984, 168 blz. f 13,75 (best.nr 0244)

Een sektorbeschrijving.

Handwijzer arbeidsomstandigheden, T. van Keimpema en R.J. Fortuin, juli 1982, 55 blz. f 10,- (best.nr 0147)

Een arbeidsgeneeskundig overzicht.

Weekpatronen, B.J. Vrijhof, februari 1985, 100 blz. f 14,75 (best.nr 0384)

De invloed van het weekend op het ziekteverzuim.

De duur van verzuimgevallen, B.J. Vrijhof, maart 1985, 76 blz. f 13,50 (best.nr 0392)

Suggesties voor een indeling.

Achtergronden van het ziekteverzuim van cursisten aan de Centra voor Vakopleiding van Volwassenen, E.C. Schokking-Siegerist, A.H. Nieuwland en M. Verschuren, juni 1985, 152 blz. f 15,- (exkl. adm. kosten) (Uitgave Ministerie Sociale Zaken Werkgelegenheid)

Stabiliteit van verzuimpatronen, Th.P.V. Bakker, augustus 1985, 56 blz. f 12,75 (best.nr. 0422)

Een analyse van individuele en geaggregeerde gegevens over de periode 1977-1981.

Vershil in WAO-toetredingsrisico, F. van Dijk, D.A. van Haselen en D.E. Lenshoek, juni 1985, 48 blz. f 11,75 (best.nr 0414)

Trends in Organization Development, J.T. Allegro and H.O. Steensma (Eds), juni 1985, 64 blz. f 13,25 (best.nr 0406)

JAARLIJKSE UITGAVEN

Inventarisatie 1985, L.M. Konijnenberg, juli 1985, 116 blz. f 16,75 (best.nr 0430)

Een inventarisatie van onderzoek naar de relatie mens-werk-gezondheid.

Kwantitatief ziekteverzuimonderzoek, P.G. Willemsen, januari 1984, 25 blz. f 7,50 (best.nr 0211)

Literatuuroverzicht.

Ziekteverzuim 1980-1984, B.J. Vrijhof, december 1985, 92 blz. f 16,25. (best.nr 0449)

Cijfers uit het informatiesysteem van de stichting CCOZ.

* Prijzen inclusief administratie- en verzendkosten.

Een complete fondsljst is op aanvraag verkrijgbaar.